

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
STUDIUM HUMANITNÍ VZDĚLANOSTI

Ondřej Marcin

Drahokamy a barvy v knize Zjevení

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Josef Kružík, PhD.

Praha 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla použita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne:

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce, Mgr. Josefu Kružíkovi, PhD., za pomoc s výběrem tématu, za ochotu, snahu a vstřícné jednání.

Obsah

1. Úvod.....	5
1.1 Cíl práce.....	5
1.2 Volba tématu a jeho význam.....	5
1.3 Metodologie.....	6
1.4 Primární bibliografie.....	6
1.5 Sekundární bibliografie.....	8
2. Drahokamy ve 4. kapitole Zjevení.....	12
2.1 Křišťál ve verši Zj 4.6.....	15
3. Úvod k problematice drahokamů ve 21. kapitole Zjevení.....	17
4. Barevné schéma drahokamů v Apokalypse.....	19
4.1 Prominentní role jaspisu.....	22
5. Drahokamy jako nebeský stavební materiál.....	25
6. Symbolika velekněžského náprsníku.....	29
7. Symbolika znamení zvěrokruhu.....	34
8. Drahokamy jako ozdoba Hospodinovy nevěsty.....	40
9. Další motivy drahokamů v Apokalypse.....	42
9.1 Kontrast nebeského Jeruzaléma s hříšným babylónem.....	42
9.2 Ochranná a léčivá moc kamenů.....	42
10. Závěr a shrnutí.....	44
11. Seznam použitých biblických zkratk.....	46
12. Použitá literatura.....	47
12.1 Primární literatura.....	47
12.2 Sekundární literatura.....	47

1. Úvod

1.1 Cíl práce

Cílem této práce je podat koherentní a souvislý komentář a interpretaci veršů Zjevení Janova, v nichž se objevuje tematika drahých kamenů ve vztahu buďto k Janově audienční vizi, jak je tomu ve Zj 4.2-3 „...*A hle, trůn v nebi a na tom trůnu někdo, kdo byl na pohled jako jaspis a karneol; a kolem trůnu duha jako smaragdová*“, anebo k Janově popisu nebeského Jeruzaléma ve verších Zj 21.10-11 „...*a ukázal mi svaté město Jeruzalém, jak sestupuje z nebe od Boha, zářící Boží slávou; jeho jas jako nejdražší drahokam a jako průzračný křišťál*“ a Zj 21.18-20 „*Hradby jsou postaveny z jaspisu a město je z ryzího zlata, zářícího jako křišťál. Základy hradeb toho města jsou samy drahokam: první základní kámen je jaspis, druhý safír, třetí chalcedon, čtvrtý smaragd, pátý sardonyx, šestý karneol, sedmý chrysolit, osmý beryl, devátý topas, desátý chrysopras, jedenáctý hyacint a dvanáctý ametyst*“. Práce pojednává o starozákonním pozadí těchto pasáží Apokalypsy, o roli drahokamů nejen v Apokalypse, ale i v souvisejících částech Starého zákona a v židovské tradici, důraz je kladen především na symboliku drahých kamenů v Apokalypse a na jejich postavení v Janových vizích, včetně jejich barevnosti, vlastností, funkce a významu.

1.2 Volba tématu a jeho význam

Toto téma mi bylo doporučeno vedoucím práce, panem doktorem Josefem Kružíkem v návaznosti na jeho výkladové kurzy jednotlivých částí Nového zákona, z nichž jsem některé absolvoval, včetně toho o Apokalypse, který probíhal tento ročník. Tematika drahokamů mě ihned zaujala, protože se přičila mé dosavadní představě toho, jak audienční vize před Božím trůnem či představa nebeského města vypadají. Drahokamy ve zmíněných pasážích Apokalypsy v první řadě představují oslnivou hru světél a barev,¹ která měla na čtenáře či posluchače zapůsobit a vyvolat v něm dojem vznešenosti a velkoleposti. Znázorněné vize mají daleko ke statickým a jednotvárným představám, jež jsem doposud choval. Obraz nebeského Jeruzaléma, jak nám ho Jan vykresluje, má množství spojitostí s těmi ve Starém zákoně, s nimiž zachovává určitou kontinuitu.

¹ MRÁZEK, Jiří. Zjevení Janovo, s. 236.

1.3 Metodologie

V této práci se zaměřuji na intertextové a intratextové vazby probíraných pasáží a za pomoci sekundární literatury jsem se pokusil z množství komentářů a interpretací sestavit souvislý a koherentní výklad k problematice drahých kamenů (tzv. „*precious stones*”) ve Zjevení Janově, a to ke všem majoritním či výraznějším oblastem a teoriím, jež pasážím Zj 4.3, Zj 21.11 a Zj 21.18-20, na něž se zaměřuji, náleží. Největší důraz kladu na starozákonní pozadí pasáží, které jsou klíčové pro pochopení textu,² práce je proto religionistické povahy.

1.4 Primární bibliografie

Hlavním překladem Bible, se kterým jsem pracoval, je český ekumenický překlad (tzv. ČEP). Tento překlad jsem si vybral ze dvou důvodů. Zaprvé, úvodním komentářem, ze kterého jsem ze začátku vycházel, je kniha Zjevení Janovo (Svazek 21) Jiřího Mrázka a právě ten s českým ekumenickým překladem taktéž pracuje, takže aby nedošlo k případným nesrovnalostem či nedorozuměním, jelikož neumím starořecky, rozhodl jsem z tohoto překladu rovněž vycházet. Druhým důvodem je, že všechny části českého ekumenického překladu, včetně překladů deuterokanonických knih, jež v textu je rovněž hojně cituji, jsou velmi jednoduše k nalezení na internetovém portálu biblenet.cz, který mi velmi usnadnil dohledávání a porovnání jakýchkoliv pasáží Starého i Nového zákona.

Není třeba vysvětlovat, že různé překlady Bible se jeden od druhého mohou i výrazně lišit, a to nejen v explicitním znění jednotlivých veršů, ale zejména v tom, co z oněch veršů implicitně vyplývá. Má práce se zaměřuje na interpretaci a komentář k veršům Zjevení Janova, v nichž se objevuje tematika drahokamů, konkrétně se tedy jedná hlavně o pasáže Zj 4.3, Zj 21.11 a Zj 21.18-20. Mohlo by se zdát, že znění těchto konkrétních veršů je napříč rozličnými překlady Bible relativně podobné, s čímž bych i souhlasil, ale trochu problematickými se ukázaly být části Zj 21.11 a Zj 21.19. V obou těchto případech se český ekumenický překlad vzdaluje znění, které jsem našel v ostatních třech překladech, s nimiž jsem pracoval, a zatímco u Zj 21.11 nepovažuji odlišnost v překladech za nijak zásadní, přestože znatelnou, v případě Zj 21.19 je rozdíl mezi ČEP a ostatními překlady výrazný a hraje v případných interpretacích velikou roli. Z těchto důvodů nebyl český ekumenický překlad jediným překladem Bible, se kterým jsem pracoval — na pomoc jsem

² BEALE, G. K. *The Book of Revelation: a commentary on the Greek text*, s. 19-20.

si vzal ještě jeden český překlad, a to tzv. Bibli21 (Bible, překlad 21. století) a dva anglické překlady.

Bible, překlad 21. století, jinak nazývaná Bible21 či Nová Bible kralická, byla jako celek vydána roku 2009 autorským kolektivem Alexandra Fleka. Znění tohoto překladu jsem průběžně porovnával s ČEP, avšak cituji ho pouze tam, kde byly rozdíly v překladech dostatečně relevantní vzhledem k tématu této práce. Dle mého názoru se Bible21 svým překladem více podobá oběma anglickým verzím, s nimiž jsem pracoval, což mi umožnilo lépe vidět některé souvislosti, o nichž se zmiňují anglické komentáře, když se zabývají jazykovou stránkou Apokalypsy, protože český ekumenický překlad svým odlišným způsobem překladu některé z těchto aspektů ztrácí. Když srovnáme pasáže Zj 21.11 a Zj 21.19 v podání ČEP s některým z anglických překladů, může nás to zmásti, zatímco Bible21 s anglickými verzemi pěkně koresponduje.

Prvním z anglických překladů, s nimiž jsem pracoval, je Bible krále Jakuba, čili the King James Version či the King James Bible, která byla originálně publikována roku 1611, ale napříč staletími prošla různými redakcemi. Verze, z níž jsem já vycházel, byla publikována roku 2001 a revidována v roce 2004. Tento překlad Bible je jazykově komplikovanější než druhý z anglických překladů, jež jsem použil, ale vzhledem k tomu, že jsem pracoval jen s malým objemem textu, nečinilo mi to sebemenší potíže.

Posledním z překladů Bible, jež jsem využil, je World English Bible, která byla vydána roku 2000, přičemž navazuje na překlad the American Standard Version (1900). Některé z komentářů, s nimiž jsem pracoval, pracují právě s některým z těchto dvou překladů. World English Bible je snažší ke čtení než the King James Version, protože používá jednodušší angličtinu, zatímco the King James Version má komplikovanější větnou stavbu.

Na závěr chci demonstrovat odlišnost těchto čtyř překladů na již zmíněném problematickém verši Zj 21.19. V nejstarším z použitých překladů, tedy v the King James Version, zní verš následovně: „*And the foundations of the wall of the city [were] garnished with all manner of precious stones. The first foundation [was] jasper; the second...*” (Rev 21.19), oproti čemuž jednodušší World English Bible sice používá trochu jiné výrazy, význam nicméně zůstává zachován: „*The foundations of the city's wall were adorned with all kinds of precious stones. The first foundation was jasper, the second...*” (Rev 21.19). Nyní tyto překlady porovnejme s českým ekumenickým překladem, ve kterém verš Zj 21.19 zní takto: „*Základy hradeb toho města jsou samý drahokam: první základní kámen je jaspis, druhý...*”. Problémem ČEP je, že postrádá onen výraz „*garnished*” v podání the

King James Version či „*adorned*” ve World English Bible. Mezi badateli probíhá debata, zda mají být základy hradeb nebeského Jeruzaléma přímo vyrobeny ze dvanácti vyjmenovaných drahokamů, anebo jsou jimi pouze určitým způsobem dekorovány či posázeny. Český ekumenický překlad jako by verš zároveň i interpretoval, protože se tímto způsobem překladu klaní spíše k tomu, že hradebními kameny jsou skutečně celé drahokamy, ale v anglických překladech vidíme ona slova „*garnished*” či „*adorned*”, která přináší otázku, zda základy hradeb nejsou vybudovány z běžnějších materiálů, jež následovně byly jmenovanými drahokamy pouze dekorovány. Bible21 překládá verš Zj 21.19 následovně: „*Základy městské hradby byly ozdobeny všemi drahokamy: první základ byl jaspis, druhý...*”. Podle toho můžeme vidět, že Bible21 je anglickým překladům bližší než ČEP.

1.5 Sekundární bibliografie

Jedním z výchozích bodů této práce je komentář Jiřího Mrázka Zjevení Janovo, který byl sepsán v rámci projektu Českého ekumenického komentáře, jenž poskytuje ucelenou řadu biblických komentářů určenou jak laikům, tak i odbornějšímu publiku.³ Tento komentář pro mě byl velmi přínosný, protože je jednak velmi srozumitelný, ale zároveň i klade na interpretaci pasáží, v nichž se objevují drahokamy, značný důraz. Konkrétně o seznamu drahokamů ve Zj 21.19-20 se Mrázek rozepisuje ve větším rozsahu než mnoho jinak obsáhlejších cizojazyčných komentářů.

Jediným dalším komentářem v češtině, který jsem využil, je Kniha Zjevení od Daniela a Wilfrieda Harringtonových, jejichž práce vyšla v rámci série novozákonních komentářů Sacra Pagina („Posvátná stránka”). Kniha vyšla již roku 1993, ale do češtiny byla přeložena díky Karmelitánskému nakladatelství roku 2012.⁴ Pro mé účely se hodilo, že Harrington na začátku každé kapitoly shrnuje její děj, pak se vyjadřuje k jednotlivým veršům, u nichž cítí, že je to potřeba, a nakonec každou kapitolu rozebírá v širších historických a biblických kontextech. Právě poslední zmíněná část procedury mi byla nejpřínosnější, protože často hovoří o spojitostech s různými starozákonními spisy, z nichž autor Apokalypsy Jan mohl čerpat.

Za druhý nejužitečnější komentář považuji The Book of Revelation: a commentary on the Greek text. od Gregoryho Beala, jenž začal svůj komentář sepisovat na podzim 1987,

³ MRÁZEK, Jiří. Zjevení Janovo, s. 7.

⁴ HARRINGTON, W. J. Kniha Zjevení, s. 7.

ale publikován byl až v roce 1995. Beale se velmi zaměřuje na starozákonní pozadí Apokalypsy, které považuje za klíčové k pochopení celého díla, a proto klade na starozákonní a tradiční židovské motivy mimořádný důraz.⁵ Velkou pozornost rovněž věnuje roli a obzvláště pozadí seznamu drahokamů ve 21. kapitole Zjevení. Bealův komentář k úloze drahokamů v Apokalypse je tím nejrozsáhlejším pramenem k tématu, k němuž jsem měl přístup.

Naopak celkově nejrozsáhlejším komentářem k Apokalypse, co jsem měl k dispozici, je třísvazkové Revelation Davida Auna ze série World Biblical Commentary. Přestože dílo je vskutku pompézní, k tematice drahokamů se vyjadřuje méně obsáhle než třeba Beale a koneckonců i Mrázek, přestože Aunův styl psaní je výrazně stručnější a přímočařejší než ten Mrázkův. Aune začal k tématu shromažďovat podklady mezi lety 1982-83 během jeho pobytu na univerzitě v Trondheimu a proces rešerše a sepisování textu do finální podoby mu zabral zhruba dvanáct let.⁶

Neméně užitečným se ukázal být komentář The Book of Revelation od Roberta H. Mounce, původně vydaný roku 1977 v rámci the New International Commentary On The New testament, avšak já jsem pracoval s revidovanou verzí z roku 1998. Mounce v úvodu svého komentáře upozorňuje na to, že mnoho obzvláště moderních autorů má tendenci nechat se místy až bizarní symbolikou Apokalypsy strhnout a interpretovat ji příliš imaginárně a subjektivně.⁷ Tento postoj se v Mounceově komentáři opravdu odráží, jelikož se snaží být dosti věcný a ke spekulativnějším teoriím a návaznostem se vyjadřuje pouze v omezené míře a starozákonní souvislosti textu popisuje rovněž v menší míře než například Beale či Aune.

V dnešní době kontroverzním komentářem je dvousvazkový A Critical and Exegetical Commentary on the Revelation of St. John severoirského anglikánského teologa Roberta Henryho Charlese, vydaný roku 1920. Dílo patřilo v době publikování k tomu nejrozsáhlejšímu a nejpodrobnějšímu, co na téma Apokalypsy vyšlo, proto ho chovají v úctě i autoři jako výše zmiňovaní Mounce⁸ či Aune,⁹ na druhé straně já jsem pro účely mé práce využil právě onu problematickou část Charlesova komentáře, a to jeho pokus o určení přesného geografického rozmístění dvanácti bran (reprezentujících dvanáct židovských kmenů) kolem nebeského Jeruzaléma, přidělení příslušných dvanácti

⁵ BEALE, G. K. The Book of Revelation: a commentary on the Greek text, s. 19-20.

⁶ AUNE, D. E. Revelation 1-5, s. 11.

⁷ MOUNCE, R. H. The Book of Revelation, s. 6.

⁸ Tamt. s. 6.

⁹ AUNE, D. E. Revelation 1-5, s. 12.

drahokamů a jejich připodobnění ke dvanácti znamením zvěrokruhu ze druhého svazku.¹⁰ Charles nebyl prvním badatelem, kdo tuto syntézu prezentoval veřejnosti, ale pravděpodobně byl v tomto ohledu tím nevlivnějším. Nutno však říci, že naprostá většina badatelů tuto syntézu odmítá.¹¹

Vůči této Charlesově teorii se kriticky vyjadřují badatelé jako William W. Reader ve svém článku *The Twelve Jewels of Revelation 21:19-20: Tradition History and Modern Interpretations* a T. F. Glasson ve článku *The Order of Jewels in Revelation XXI.19-20: A Theory Eliminated*. Glassonův článek, který je čirou polemikou proti Charlesovi a A. Kircherovi, z jehož poznatků Charles ve své práci vychází, mi umožnil vyjasnit si, z jakého důvodu je Charlesova teorie natolik problematická. Oproti tomu Reader se nezaměřuje pouze na Charlese, i když mu tam věnuje značný prostor, ale snaží se shrnout i některé z dalších teorií o původu seznamu drahokamů ve Zjevení Janově. Reader je dosti skeptický ke všem konkrétnějším teoriím zabývajícím se problematikou drahokamů v Apokalypse, což shrnuje takto: „*In addition to this the stones of the Apocalypse cannot be correlated with specific tribes, apostles, zodiac signs or geographical directions. Furthermore, nothing can be derived from the colors, names or sequence of the stones. The stones cannot even be identified with certainty in all instances*”,¹² avšak přesto drahokamům neupírá jejich symbolický význam v rámci Janových vizí.¹³

Velmi nápomocným se stal i komentář německého teologa Ernsta Wilhelma Hengstenberga, jehož v originále německy psané díle bylo přeloženo do angličtiny roku 1852 v rámci desetisvazkové edice *Hengstenbergových Commentary on Psalms, Ecclesiastes, Ezekiel, John & Revelation*. Tento komentář jsem čerpal, stejně jako v případě několika dalších komentářů, z portálu studylight.org, kde lze velmi přehledně najít množství většinou starších komentářů (zhruba ze začátku a poloviny 20. století), ať už vyšší či nižší úrovně. Vzhledem ke stáří Hengstenbergova komentáře je pochopitelné, že například k tématice znamení zvěrokruhu se autor vůbec nevyjadřuje, ale jeho komentář je dosti užitečný například v tom, do jakých podrobností zachází a kolik všelijakých biblických paralel k tématům uvádí. Hengstenbergův komentář patří k těm nejkompexnějším, na které jsem narazil.

¹⁰ CHARLES, R. H. *A Critical and Exegetical Commentary on the Revelation of St. John*, Vol. 2., s. 165-169.

¹¹ MRÁZEK, Jiří. *Zjevení Janovo*, s. 234.

¹² READER, W. W. *The Twelve Jewels of Revelation 21:19-20: Tradition History and Modern Interpretations*, s. 455.

¹³ Tamt. s. 456.

Nejrozsáhlejší prací specificky k tématice drahokamů ve 21. kapitole Apokalypsy je článek *The Precious Stones in the Revelation of St. John xxi, 18-21*, který vypracoval norský badatel Una Jart v roce 1970 a zveřejnil ho ve vydání časopisu *Studia Theologica - Nordic Journal of Theology*, Volume 24, 1970. Bohužel se mi nepodařilo získat přístup ke kompletnímu článku, a tak ve své práci jmenuji na článek odkazuji jen pomálu. Přesto jsem však usoudil, že bych ho k problematice drahokamů v Apokalypse měl zmínit jako jeden z výraznějších pramenů, přestože mi příliš neposloužil. Dílem ironie jsem se o článku nejvíce dozvěděl právě u Readera, jehož kritice ani Una Jart neuniká.¹⁴

Ostatní komentáře, které cituji v poznámkách či na závěr v seznamu použité literatury, jsem použil převážně při hledání informací ke specifickým tématům či motivům, takže se jednalo spíše o vedlejší prameny, a tak jsem se rozhodl je hlouběji nerozvádět.

¹⁴ READER, W. W. *The Twelve Jewels of Revelation 21:19-20: Tradition History and Modern Interpretations*, s. 454.

2. Drahokamy ve 4. kapitole Zjevení

První zmínku o drahokamech v Apokalypse nalézáme v pasáži Zj 4.2-3: „*Ihned jsem se ocitl ve vytržení ducha: A hle, trůn v nebi a na tom trůnu někdo, kdo byl na pohled jako jaspis a karneol; a kolem trůnu duha jako smaragdová*”, zanedlouho poté následuje verš Zj 4.6: „*a před trůnem moře jiskřící jako křišťál...*”.

Tato pasáž představuje audienční vizi, jejíž obdoby najdeme například u starozákonních proroků Izajáše (Iz 6) a Ezechiela (Ez 1). Jan předstupuje před Boží trůn, nedostává se však příliš blízko. Bůh se mu zjevuje v podobě osoby sedící na trůnu a Jan spíše jen tuší, že se skutečně jedná o Boží trůn a že onou osobou je Bůh. V souladu se starozákonní tradicí Jan samotného Boha vidět nemůže, protože by se při takovém setkání ocitnul v ohrožení života. Jan se Boha snaží zahlédnout, ale spatřuje místo něj pouze barevnou záři, která zahaluje osobu na trůnu a symbolizuje jinak nepopsatelné a člověkem neuchopitelné.¹⁵

Drahokamy v této pasáži představují záři světél a barev, čemuž nasvědčuje i zmíněná duha. Jaspis, karneol a smaragd mohou předjímat kompletní výčet drahokamů vyjmenovaných v 21. kapitole Zjevení¹⁶ a již v této pasáži si lze povšimnout, že konkrétně tyto tři drahokamy jsou součástí dekorace velekněžského náprsníku, na němž dvanáct různých drahokamů symbolizuje dvanáct židovských kmenů, viz Ex 28.17-21.¹⁷ Souvislost mezi drahokamy a velekněžským náprsníkem hraje významnou roli v interpretacích 21. kapitoly Zjevení, takže o ní ještě hodně uslyšíme.

Spojení duhy a drahokamů má za účel zvýraznit barevnou paletu nebeského trůnu, duha vykresluje Boží slávu rovněž v knize Ezechiel: „*Vypadalo to jako duha, která bývá na mračnu za deštivého dne, tak vypadala ta záře dokola; byl to vzhled a podoba Hospodinovy slávy...*” (Ez 1.28). Jiří Mrázek podotýká, že označit duhu za “smaragdovou”, čili za smaragdově zelenou, není příliš smysluplné, protože duha bývá pestrobarevná a ne pouze zelená. Z toho vyplývá, že uvedené drahokamy a duha představují spíše jakési převládající barevné dojmy, které na Jana zapůsobily během jeho nebeské vize, kdy se ocitl v Boží přítomnosti.¹⁸ Drahokamy navíc společně s duhou

¹⁵ MRÁZEK, Jiří. Zjevení Janovo, s. 66.

¹⁶ BEALE, G. K. The Book of Revelation: a commentary on the Greek text, s. 320-321.

¹⁷ HARRINGTON, W. J. Kniha Zjevení, s. 96.

¹⁸ MRÁZEK, Jiří. Zjevení Janovo, s. 18, s. 235.

mohou značit, že tato vize nejenže ohlašuje nový výtvar, ale že v nebesích již tento výtvar vzniká (Nový Jeruzalém).¹⁹

Kontext k motivu duhy nalezneme v knize Genesis, přesněji v části Gn 9.13-16: „*Položil jsem na oblak svou duhu, aby byla znamením smlouvy mezi mnou a zemí. Kdykoli zahalím zemi oblakem a na oblaku se ukáže duha, rozpomenou se na svou smlouvu mezi mnou a vámi i veškerým živým tvorstvem, a vody již nikdy nezpůsobí potopu ke zkáze všeho tvorstva. Ukáže-li se na oblaku duha, pohlédnu na ni a rozpomenou se na věčnou smlouvu mezi Bohem a veškerým živým tvorstvem, které je na zemi*”. Zmíněná duha tudíž může znamenat, že nadcházející rány, o nichž Apokalypsa pojednává, se po vzoru smlouvy z knihy Genesis nebudou týkat Jana a dalších věřících, ale pouze nepřátel církve.²⁰

Německý teolog Ernst Wilhelm Hengstenberg zdůrazňuje pozice jaspisu a karneolu, u nichž se domnívá, že každý z těchto kamenů má zobrazovat určitou Hospodinovu vlastnost.²¹ Prvním a nejdominantnějším z kamenů je jaspis, jemuž se specificky věnuji v jedné z následujících kapitol. Obecně se dá říci, že jaspis napříč Apokalypsou symbolizuje Boží přítomnost, slávu a velkolepost a konkrétně jaspis ve 4. kapitole spíše předznamenává velkolepý výjev nebeského Jeruzaléma, který se Jan chystá odhalit později.²²

Karneol je červený polodrahokam, jehož barva tradičně bývá přirovnávána k odstínu krve.²³ Červená barva obvykle symbolizuje lásku či hněv, Hengstenberg se však v tomto případě přiklání k druhé možnosti, což dokládá tím, že o červené, či spíše o ohnivé barvě Jan v tomto smyslu v Apokalypse hovoří často. Prezentuje tak koně, na němž jede druhý jezdec apokalypsy ve Zj 6.4 „*A vyjel druhý kůň, ohnivý, a jeho jezdec obdržel moc odejmout zemi pokoj, aby se všichni navzájem vraždili...*”, ohnivého draka ve Zj 12.3 „*Tu se ukázalo na nebi jiné znamení: Veliký ohnivý drak s deseti rohy a sedmi hlavami...*” či dravou šelmu ve Zj 12.3,²⁴ kterou český ekumenický překlad popisuje jako „*nachovou*”, avšak třeba Bible, překlad 21. století ji považuje za „*rudou*”. V originálním řeckém textu jsou kůň druhého jezdce apokalypsy, ohnivý drak i dravá šelma popsáni jako PYRROS, čili jako „*ohniví*” či „*ohnivě rudí*”. Populární anglický překlad World English Bible považuje jak koně druhého jezdce apokalypsy, tak velikého draka za „*red*”, čili za

¹⁹ BEALE, G. K. *The Book of Revelation: a commentary on the Greek text*, s. 321.

²⁰ WALLACE, F. E. “*Commentary on Revelation 4*”, online.

²¹ HENGSTENBERG, E. W. “*Commentary on Revelation 4*”, online.

²² HARRINGTON, W. J. *Kniha Zjevení (Sacra Pagina)*, s. 96.

²³ Hengstenberg jako zdroj uvádí Orphea, de lapid. xvi. 5.

²⁴ HENGSTENBERG, E. W. “*Commentary on Revelation 4*”, online.

červeného či za rudého: „*Another came out, a red horse...*” (Rev 6.4) a „*Behold, a great red dragon*” (Rev 12.3). Stejně je popisuje i druhý anglický překlad, s nímž jsem pracoval, a to the King James Version. Přesto i sám Hengstenberg podotýká, že označit barvu jako „*ohnivou*” by bylo lepší alternativou barvě červené či rudé, protože oheň lépe vystihuje božský hněv, a navíc bychom tím posílili spojení se starozákonním prorokem Ezechielem, u něhož oheň hraje tutéž roli, jak se dočítáme v Ez 1.4 „*Viděl jsem, jak se přihnál bouřlivý vítr od severu, veliké mračno a šlehající oheň; okolo něho byla zář a uprostřed ohně jakýsi třpyt oslnivého vzácného kovu*” či v Ez 8.1-2 „*Tam na mne dolehla ruka Panovníka Hospodina. Měl jsem vidění. Hle, cosi vzhledem podobné ohni. Od beder dolů to vypadalo jako oheň a od beder nahoru to vypadalo jako záře, jako třpyt oslnivého vzácného kovu*”. Hospodin v pasáži Ezechiel 8.2 je rozezlený na Jeruzalém, což je vyjádřeno právě ohněm,²⁵ zatímco onen „*oslnivý vzácný kov*” může u Ezechiela mít podobnou roli, jakou mají drahokamy ve Zjevení Janově. Povaha ohně je jasně shrnuta v knize Deuteronomium: „*neboť Hospodin, tvůj Bůh, je oheň sžítající, Bůh žárlivě milující*” (Dt 4.24). Příkladů, kde oheň či plamen charakterizují aspekty Hospodinovy povahy, nalézáme ve Starém zákoně ještě mnohem více, a to hlavně v motivu ohně v keři z Ex 2.23-4.18, ale například i v Dt 9.3, Žl 50.3, Zach 2.9 či v Dan 7.9-10, ale domnívám se, že jsem jich již ocitoval dostatek.

Smaragdová duha dle Hengstenbergovy interpretace značí zklidnění situace. Duha symbolizuje Boží vznešenost a milost, ne však všeobecně, ale jen tehdy, když zmírňuje předcházející hněv či zlobu, což Jan zdůrazňuje tím, že duhu popisuje jako smaragdovou. Duha, jak jsme již řekli, samozřejmě není pouze smaragdově zelená, to by poté nebyla duhou, Jan však smaragdovou zeleň určuje jako její nejdominantnější odstín, protože zelená barva má uklidňující účinky, a tak se perfektně hodí do této situace.²⁶ Záře jaspisu a karneolu jsou přednější a výraznější, smaragdová duha proto oproti nim bude upozaděna, což však neznamená, že má menší význam. Naopak, smaragdový odstín duhy na pozadí zjemňuje a rozostřuje ostré záře jaspisu a karneolu, čímž do setkání vnáší mír a útěchu. V určitém smyslu by se navíc dalo říct, že součástí oné duhy může být i záře jaspisu a karneolu, protože jejich odstíny rovněž tvoří barevné spektrum duhy.²⁷

Zatímco pro Jiřího Mrázka drahokamy a duha symbolizují hru barev a světél, Hengstenberg se přiklání spíše k názoru, že barevné záře jaspisu a karneolu jsou

²⁵ HENGSTENBERG, E. W. “Commentary on Revelation 4”, online.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ Tamtéž.

jedinečné a solitérní, tedy že nejsou promíchané, protože vyjadřují odlišné dojmy a aspekty Hospodinovy osobnosti. V takovém případě by jim smaragdová duha dělala jakési pozadí a zjemňovala by přechod mezi nimi. Jaspis tedy vyjadřuje Boží slávu a velkolepost, avšak ta může smrtelníka i děsit, což je znázorněno červeným, ba přímo krvavým karneolem. Smaragdová duha však vizionáře utiňuje a vyjadřuje Hospodinovu blahosklonnost a trpělivost.²⁸

Použití drahých kamenů k popisu Božího trůnu v audienční vizi není v židovské apokalyptické tradici obvyklé, přestože drahokamy zde slouží jako pouhé metafory.²⁹ Výjimkou je již zmíněný prorok Ezechiel, u něhož se praví: „*Vzhled a vybavení kol bylo toto: třpytila se jako chrysolit a všechna čtyři se sobě podobala...*” (Ez 1.16) a „*A nahoře nad klenbou, kterou měly nad hlavou, bylo cosi, co vypadalo jako safírový kámen podoby trůnu, a na té podobě trůnu, nahoře na něm, bylo cosi, co vypadalo jako člověk*” (Ez 1.26). V Ezechielově podání drahokamy rovněž symbolizují barvy, či spíše barevný dojem vyvolaný ve vizionáři. Je zvláštní, že ze starozákonních proroků je Ezechiel tím jediným, kdo se pokouší barevné vjemy zážitku do této míry konkretizovat.³⁰

2.1 Křišťál ve verši Zj 4.6

Verš Zj 4.6 „*a před trůnem moře jiskřící jako křišťál*” může i nemusí mít na mysli skutečné moře. Paralely nebeských vod nalzáme v Gn 1.7 „*Učinil klenbu a oddělil vody pod klenbou od vod nad klenbou. A stalo se tak.*” či v Žl 104.3 „*Mezi vodami si kleneš síně, z mračen si vůz činíš a vznášíš se na perutích větru*” a Harrington poukazuje na další soudobé apokalyptické texty, v nichž se fenomén nadsvětlných vod objevuje, například na „*převeliké moře, větší než moře pozemské*” v Druhé knize Henochově.³¹ Moře či vodní plocha celkově zároveň mohou oddělovat hříšný pozemský svět od dokonalé nebeské sféry.³² Opačný názor předkládá Jiří Mrázek, který popírá, že by se jednalo o skutečnou vodní plochu. Jan ve své vizi spatřuje spíše jen něco, co mu připomíná křišťálově průzračnou mořskou hladinu, vidí jakýsi lesknoucí se jiskřící povrch, což podporují i poznatky izraelského badatele německého původu Gerschoma Scholema, jenž při zkoumání mystiky Merkaby zjistil, že židovští mystici ve svých vizích běžně spatřovali

²⁸ HENGSTENBERG, E. W. “Commentary on Revelation 4”, online.

²⁹ AUNE, D. E. Revelation 1-5, s. 285.

³⁰ THOMPSON, L. L. The Book of Revelation: Apocalypse and Empire, s. 86.

³¹ HARRINGTON, W. J. Kniha Zjevení, s. 97.

³² BEASLEY-MURRAY, G. R. The Book of Revelation: Based on the Revised Standard Version, s.116.

lesknoucí se plochu před Božím trůnem. Pouze ti z mystiků, jimž ona vize opravdu náležela a byli jí hodni, poznali, že se nejedná o vodní hladinu, nýbrž o vyleštěný mramor.³³ Tomuto výkladu by nasvědčovaly i některé z dalších populárních biblických překladů. Zatímco v českém ekumenickém překladu verš Zj 4.6 mluví o „*moři jiskřícím jako křišťál*“, jiný český překlad, totiž verze Bible, překlad 21. století, říká: „*Před trůnem bylo také skleněné moře jakoby z křišťálu...*“, což se více blíží řeckému originálu, který používá slova HOS THALASSA HYALINÉ HOMOIA KRYSTALLÓ, i Mrázkově interpretaci. Velmi podobně znějí i oba anglické překlady, s nimiž jsem pracoval. V překladu The King James Version se píše „*And before the throne [there was] a sea of glass like unto crystal...*” (Rev 4.6) a shodně s ním se i v překladu World English Bible o skleněné ploše dočítáme: „*Before the throne was something like a sea of glass, similar to crystal...*” (Rev 4.6). Podobně by tomu mohlo být i v případě Ez 1.22 „*Nad hlavami bytostí bylo cosi podobného klenbě jako třpyt oslňujícího křišťálu rozpjatého nahoře nad jejich hlavami*”.

Někteří vidí souvislost mezi mořem v audienční vizi a mořem ve Zj 13.1: „*Tu jsem viděl, jak se z moře vynořila dravá šelma o deseti rozích a sedmi hlavách...*”. Tato dravá šelma dle určitých komentářů symbolizuje zlé síly, které podle starověkých představ ztělesňují vody chaosu. V tomto případě by se vody nacházely přímo pod Božím trůnem, což ukazuje, že i samotný zdroj zla má Bůh pod kontrolou a neexistuje nic, co by se nacházelo mimo jeho dosah.³⁴

³³ MRÁZEK, Jiří. Zjevení Janovo, s. 67.

³⁴ WITHERINGTON III, B. Revelation, s. 117.

3. Úvod k problematice drahokamů ve 21. kapitole Zjevení

Ve 21. kapitole Zjevení Janova se s motivem drahých kamenů setkáváme znovu a v mnohem větší míře. Jeden ze sedmi andělů zde Janovi ukazuje něvěstu, choť Beránkovu, v podobě svatého města Jeruzaléma - nebeského Nového Jeruzaléma, který se Janovi prvně zjevuje ve verších Zj 21.10-11 „...a ukázal mi svaté město Jeruzalém, jak sestupuje z nebe od Boha, zářící Boží slávou; jeho jas jako nejdražší drahokam a jako průzračný křišťál“. Jan pozoruje sestupující město zvenčí, hledí na jeho hradby a mezi první věci, které ho upoutají, patří kromě velikosti a rozlohy města i podoba městských hradeb složených ze dvanácti drahokamů, jež pečlivě vyjmenovává ve Zj 21.18-21: „Hradby jsou postaveny z jaspisu a město je z ryzího zlata, zářícího jako křišťál. Základy hradeb tohoto města jsou samý drahokam: první základní kámen je jaspis, druhý safír, třetí chalcedon, čtvrtý smaragd, pátý sardonyx, šestý karneol, sedmý chrysolit, osmý beryl, devátý topas, desátý chrysopras, jedenáctý hyacint a dvanáctý ametyst. A dvanáct bran je z dvanácti perel, každá z jediné perly. A náměstí toho města je z ryzího zlata jako z průzračného křišťálu“.

Celé Zjevení Janovo směřovalo k odhalení nebeského Jeruzaléma.³⁵ Ve Starém zákoně najdeme hned několik pasáží, které Janovi mohly být předlohou k popisu Nového Jeruzaléma. Je možné, že Jan následuje proroka Ezechiela, jenž popisuje nový židovský chrám v pasážích Ez 40.1 - 47.12 a poté přímo Nový Jeruzalém v pasáži Ez 48.30-35. Stějně jako u Jana se i u Ezechiela dozvídáme, že na každé ze čtyř městských stran (kopírujících strany světové) stojí tři brány, každá nesoucí jméno jednoho židovského kmene. S výjimkou toho rozdílů, že u Ezechiela slouží brány města k východu dvanácti židovských kmenů ven, zatímco u Jana brány slouží naopak ke vstupu národů dovnitř (Zj 21.24-25), se Janův popis nebeského města s tím Ezechielovým dosti shoduje.³⁶

Celý popis města je svázaný s jeho hradbami a jejich částmi, protože ty nejlépe vystihují sounáležitost lidí a Boží přítomnosti.³⁷ Jelikož v sobě hradby mají dvanáct bran, z nichž každá nese jméno jednoho židovského kmene, viz „Město mělo mohutné a vysoké hradby, dvanáct bran střežených dvanácti anděly a na branách napsaná jména dvanácti pokolení synů Izraele“ (Zj 21.12), dá se předpokládat, že i hradby jsou rozděleny do dvanácti úseků, které právě tyto brány oddělují. Každá z těchto dvanácti hradebních částí

³⁵ READER, W. W. The Twelve Jewels of Revelation 21:19-20: Tradition History and Modern Interpretations, s. 433.

³⁶ HARRINGTON, W. J. Kniha Zjevení, s. 241.

³⁷ BEALE, G. K. The Book of Revelation: a commentary on the Greek text, s. 1080.

je vybudována na svém základním stavebním kameni - na jednom drahokamu, a každý z těchto drahokamů nese jméno jednoho ze dvanácti apoštolů, viz „*A hradby města byly postaveny na dvanácti základních kamenech a na nich bylo dvanáct jmen dvanácti apoštolů Beránkových*” (Zj 21.14). Přeneseně tedy můžeme říci, že se těchto dvanáct apoštolů stalo prostřednictvím drahokamů základními stavebními kameny nebeského Božího města.³⁸ Německý teolog Ernst Wilhelm Hengstenberg spatřuje souvislost mezi apoštoly připodobněnými k drahým kamenům a těmi, kdo jsou během eschatologické scény v knize Daniel označeni za „*prozíravé*” ve verši Dan 12.3 „*Prozíraví budou zářit jako záře oblohy, a ti, kteří mnohým dopomáhají k spravedlnosti, jako hvězdy, navěky a navždy*”.³⁹

Dalšími možnými předlohami jsou starozákonní prorok Izajáš, u něhož se píše: „*...hle, já ti do omítky vsadím drahokamy, za základ ti dám safíry. Cimbuří ti udělám rubínová, brány berylové a celé tvé obezdění z drahokamů*” (Iz 54.11-12),⁴⁰ či deuterokanonická kniha Tóbijáš (Tóbit), kde se praví: „*...a vzdá chválu nebeskému Králi. Brány Jeruzaléma budou vybudovány ze safíru a smaragdu a všechny tvé hradby z drahého kamene.....Ulice Jeruzaléma budou vydlážděny karbunkulem a kamenem ofírským*” (Tób 13.17).⁴¹ Všechny z těchto možností budou dále prozkoumány.

³⁸ HARRINGTON, W. J. *Kniha Zjevení*, s. 241.

³⁹ BEALE, G. K. *The Book of Revelation: a commentary on the Greek text*, s. 1085.

⁴⁰ HENGSTENBERG, E. W. “*Commentary on Revelation 21*”, online.

⁴¹ HARRINGTON, W. J. *Kniha Zjevení*, s. 238; AUNE, D. E. *Revelation. 3 Vols.*, s. 1163-1164.

4. Barevné schéma drahokamů v Apokalypse

Zatímco komentáře se v případě audienční vize ve 4. kapitole Zjevení Janova shodují, že vyjmenované drahokamy jaspis, karneol a smaragd (Zj 4.3) reprezentují barvy, respektive vizionáři barevné vjemy nadpozemského zážitku, v 21. kapitole jsou komentáře a interpretace různorodější a připisují pečlivě seřazenému seznamu drahokamů odlišné významy, někteří dokonce mají tendenci jejich barevnost zcela opomíjet (například Charles), což ovšem neznamená, že tato pestrá paleta barevných kamenů zůstává bez povšimnutí. Již Filón Alexandrijský ve spise De Vita Moses, při popisu veleknězova náprsníku osázeného drahokamy, který hraje ústřední roli v interpretaci seznamu drahokamů v Apokalypse, zdůrazňuje, jak rozmanitá je barevnost oněch kamenů a všimá si i toho, že každá z těchto barev je jedinečná a neopakuje se.⁴² Jakými barvami a odstíny tedy Nový Jeruzalém září?

Zodpovězení této otázky je bohužel těžší, než by se mohlo zdát, protože ve starověku pro drahokamy neexistovala standardizovaná terminologie a k tomu mnoho z jmenovaných kamenů má vícero barevných odrůd či kombinací.⁴³ Hned první ze zmíněných kamenů, čili jaspis, patří k těm problematictějšími, protože známe odrůdy jaspisu v červené, hnědé, šedomodré i nažloutlé barvě, ale nejpravděpodobnější je, že jaspis v Janově vizi má nazelenalou a takřka průsvitnou barvu. Ze Zjevení 4.3, 21.11 a 21.18 vyplývá, že jaspis má mezi drahokamy unikátní postavení, proto mu budu věnovat následující podkapitulu.

Se druhým safírem se setkáváme mimo jiné i v Ex 24.9-10: „...a sedmdesát z izraelských starších vystoupili vzhůru. Uviděli Boha Izraele. Pod jeho nohama bylo cosi jako průzračný safír, jako čisté nebe”. V Novém zákoně se s ním však nesetkáme vůbec. Safír je svou tvrdostí v pořadí hned druhý za diamantem,⁴⁴ obvykle mívá sytě modrou barvu, ale existují i varianty nabývající odstíny zelené či žluté, čímž se může plést s mnohem běžnějším lapis lazuli.⁴⁵

Třetí chalcedon mívá bledou, našedivělou zelenou či modrou barvu, čímž může připomínat měděnku.⁴⁶ Americký badatel Foy E. Wallace upozorňuje na to, že některé

⁴² MRÁZEK, Jiří. Zjevení Janovo, s. 235.

⁴³ MOUNCE, R. H. The Book of Revelation, kap. 21B.

⁴⁴ BARNES, A. “Commentary on Revelation 21”, online.

⁴⁵ MOUNCE, R. H. The Book of Revelation, kap. 21B; MRÁZEK, Jiří. Zjevení Janovo, s. 235; AUNE, D. E. Revelation. 3 Vols., s. 1164-1165.

⁴⁶ MOUNCE, R. H. The Book of Revelation, kap. 21B.

odrudy chalcedonu mohou být skoro průsvitné a dají se splést právě s jaspisem.⁴⁷ Někdy je jeho podoba přirovnávána k barvě vosku. Jeho odrudami jsou achát, onyx i zmíněný karneol. Nikde jinde v Novém zákoně o něm není zmínka. Tradičně se uvádí, že kámen je pojmenován po řeckém městě Chalkédón v Malé Asii, kde měl být poprvé objeven.⁴⁸

Čtvrtý smaragd je sytě zelený, důležitější roli má v již popsaném Zj 4.3.

Pátý sardonix je kámen zbarvený do červena až růžova, svým odstínem může připomínat barvu masa. Jinde v Novém zákoně ho nenajdeme. Název kamene je odvozený od města Sardy v Malé Asii⁴⁹ a patřil k cenným surovinám pro výrobu kamejí.⁵⁰

O šestém karneolu jsem podrobněji pojednal v kapitole o Zj 4.3. Karneol obvykle bývá načervenalý, krvavý, oranžový až ohnivý a ve starověku patřil k oblíbenějším a používanějším z kamenů, obzvláště kvůli tomu, že byl často používán kamenorytci a má velmi jasnou barvu.⁵¹

Sedmý chrysolit barvou připomíná zlato, bývá nazlátlý až zlatozelený. Lidé ve starověku zlatavé či nažloutlé kameny často přirovnávali ke zlatu, což můžeme vidět i na názvu tohoto kamene, který se dá přeložit jako „zlatý kámen“. Moderní geologie považuje za chrysolit odrůdu olivínu, mívá tudíž zelenou barvu, ale ve starověku si pod pojmem chrysolit pravděpodobně představovali kámen žlutý až zlatý.⁵²

Osmý beryl je modrozelený neboli azurový.⁵³ Svými vlastnostmi, obzvláště pak tvrdostí, je dosti podobný smaragdu, akorát jeho barva přechází více do modra, zatímco smaragd je sytě zelený.⁵⁴

Desátý chrysopras bývá jablečně zelený, místy přecházející až do žluta, mnohdy bývá v tenčích vrstvách až průsvitný.⁵⁵

Jedenáctý hyacint osciluje mezi modrou a fialovou a je jednoduše zaměnitelný se safírem.⁵⁶ Jedná se o odrůdu zirkonu.⁵⁷

Dvanáctý ametyst je fialovou až purpurovou odrůdou křemene.

⁴⁷ WALLACE, F. E. "Commentary on Revelation 4", online.

⁴⁸ BARNES, A. "Commentary on Revelation 21", online.

⁴⁹ Tamt.

⁵⁰ MOUNCE, R. H. The Book of Revelation, kap. 21B.

⁵¹ WALLACE, F. E. "Commentary on Revelation 4", online.

⁵² BARNES, A. "Commentary on Revelation 21", online.

⁵³ MRÁZEK, Jiří. Zjevení Janovo, s. 236; MOUNCE, R. H. The Book of Revelation, kap. 21B.

⁵⁴ BARNES, A. "Commentary on Revelation 21", online.

⁵⁵ MRÁZEK, Jiří. Zjevení Janovo, s. 236.

⁵⁶ MOUNCE, R. H. The Book of Revelation, kap. 21B.

⁵⁷ BARNES, A. "Commentary on Revelation 21", online.

Nejproblematictější z kamenů je devátý topaz, u něhož panuje obava, že ve starověku tímto názvem lidé označovali jiný kámen, než má na mysli dnešní geologie.⁵⁸ Svůj název kámen získal podle ostrova Topazos v Arabském zálivu.⁵⁹

Když český ekumenický překlad mluví o křišťálu ve Zj 21.18 „...a město je z ryzího zlata, zářícího jako křišťál“, mějme na paměti, že tím nemá na mysli drahokamovou odrůdu křemene zvanou „křišťál“, nýbrž jedná se o tzv. křišťálové sklo, čili o specifický dekorativní typ skla, který se rovněž v běžné mluvě nazývá „křišťálem“ kvůli vzájemné podobnosti onoho drahokamu a tohoto typu skla. V řeckém originále se praví HOMOION HYALÓ KATHARÓ, přičemž výraz HYALÓ může označovat jak drahokam křišťál, tak i čiré sklo, a právě druhý způsob výkladu tu je příhodnější. Tuto skutečnost lépe vystihuje verze Bible, překlad 21. století „...ale město bylo čisté zlato podobné čistému sklu“ (Zj 21.18), v němž slovo „křišťál“ vůbec nepadne. Rovněž v obou anglických překladech, s nimiž jsme pracoval, není křišťál výslovně zmíněn, viz „...and the city [was] pure gold, like unto clear glass“ (King James Bible, Rev 21.18) a „...the city was pure gold, like pure glass“ (World English Bible, Rev 31.18). Ať už mluvíme o „clear glass“ či o „pure glass“, je zřejmé, že se nejedná o křišťál ve smyslu drahokamu, ale přesto není rozhodnutí českého ekumenického překladu přeložit tuto část jako „křišťál“ od věci, protože Jan patrně nemá na mysli běžné sklo, ale právě sklo vzácnější a čirější, čili sklo křišťálové.

Můžeme předpokládat, že lidé ve starověku měli s různými drahokamy spjatý konkrétní barvy, a je proto možné, že tehdejší čtenář či posluchač měl lepší představu o barevné velkoleposti Nového Jeruzaléma než člověk současný. Tuto barevnou zář můžeme shrnout do odstínů modré, červené, zelené a nažloutlé,⁶⁰ avšak u některých ze dvanácti drahokamů nedokážeme jejich barevnou „image“ dohledat, takže nám pravděpodobně navždy zůstane neobjasněna.⁶¹ Jiří Mrázek považuje za docela pravděpodobné, že jsou buďto některé z drahokamů, anebo úplně všechny z nich do jisté míry průzračné, protože skrze ně prosvítá záře z útrov nebeského města, což je možný výklad Zj 21.18 „...a město je z ryzího zlata, zářícího jako křišťál“. V Janově podání je koneckonců průsvitný i obvykle matný jaspis a zlato, tak proč ne ostatní drahokamy.⁶²

⁵⁸ MRÁZEK, Jiří. Zjevení Janovo, s. 235; MOUNCE, R. H. The Book of Revelation, kap. 21B.

⁵⁹ BARNES, A. “Commentary on Revelation 21”, online.

⁶⁰ BEALE, G. K. The Book of Revelation: a commentary on the Greek text, s. 1084.

⁶¹ JART, Una. The Precious Stones in the Revelation of St. John xxi.18-21, s. 170.

⁶² MRÁZEK, Jiří. Zjevení Janovo, s. 236.

4.1 Prominentní role jaspisu

O tom, že jaspis má v Apokalypse výsadní postavení, svědčí to, že se s ním v textu setkáváme v českém ekumenickém překladu na třech místech, v řecké verzi na místech čtyřech, přičemž ve všech případech je jaspis jmenovaný jako první v řadě a až po něm následují další případné drahokamy - ve Zj 4.3 „*kdo byl na pohled jako jaspis a karneol...*“, ve Zj 21.18 „*Hradby jsou postaveny z jaspisu...*“ a ve Zj 21.19 „*Základy hradeb toho města jsou samý drahokam: první základní kámen je jaspis, druhý safír...*“. Oním čtvrtým případem je verš 21.11, jenž v českém ekumenickém překladu zní takto: „*zářící Boží slávou; jeho jas jako nejdražší drahokam a jako průzračný křišťál*“, jenomže v řeckém textu je jaspis přímo jmenovaný a doslovnější překlad by tedy mohl znít zhruba takto: „*...jeho jas je podobný nejvzácnějšímu drahokamu, jako křišťálovému kameni jaspisu*“.⁶³

Český ekumenický překlad vynechává slovo „jaspis“ a mluví pouze o nspecifikovaném „*nejdražším drahokamu*“, čímž dle Jiřího Mrázka zvýrazňuje skutečnost, že nebeský Nový Jeruzalém září jako ten nejcennější materiál, který tehdy lidé znali, avšak přehlíží unikátní roli jaspisu a kontext, který tomuto minerálu v Apokalypse náleží.⁶⁴ Jiný český překlad, totiž Bible21, tuto skutečnost akceptuje a překládá Zj 21.11 následovně: „*a zářící boží slávou. Jsem se podobal nejdražšímu kameni, jako kameni jaspisu jasnému jako křišťál*“. Stejně tak i anglické překlady jaspis přímo jmenují, viz Rev 21.11 v King James Bible „*...and her light [was] like unto a stone most precious, even like a jasper stone, clear as crystal*“ a ve World English Bible „*Her light was like a most precious stone, like a jasper stone, clear as crystal*“. Na obranu českého ekumenického překladu je třeba říci, že zmínka o jaspisu může být v daném verši pro současného čtenáře matoucí, protože slova „*nejdražší drahokam*“ v nás evokují vzpomínku na diamant, který lidé obecně považují za nejdražší a nejušlechtlejší z drahokamů a Jan ho v této pasáži rovněž skutečně může mít na mysli,⁶⁵ ale proč bychom diamant přirovnávali právě k jaspisu, který vždycky býval mnohem lacinější a běžnější?⁶⁶

Další nesrovnalostí je, že řecký text pasáží „*jako křišťálovému kameni jaspisu*“ přisuzuje jaspisu naprosto opačnou kvalitu, než jakou s ním máme spojenou. Kámen,

⁶³ MRÁZEK, Jiří. Zjevení Janovo, s. 228.

⁶⁴ Tamt.

⁶⁵ MOUNCE, R. H. The Book of Revelation, kap. 21B.

⁶⁶ MRÁZEK, Jiří. Zjevení Janovo, s. 228.

jehož novodobá geologie označuje za jaspis, je zpravidla matný či neprůhledný, a ne „křišťálový“, čili křišťálově průzračný, čirý, průsvitný či přímo průhledný. Autor Zjevení Janova však není jediným, kdo jaspisu tuto vlastnost připisuje, Jiří Mrázek mezi dalšími takovými starověkými autory uvádí například Dioskorida a jeho spis *De materia medica*,⁶⁷ Pseudo-Dioskorida a spis *De lapidibus* nebo Plinia Staršího a jeho dílo *Historia naturalis*.⁶⁸ Tito autoři rovněž popisují, že jaspis má zelenou barvu, v čemž se s nimi shodují i lékaři Galén a Oribasius.⁶⁹ Aune se domnívá, že označením obvykle matného jaspisu jako „křišťálového“ chce Jan zvýraznit jeho čistotu a hodnotu,⁷⁰ dle Mrázka zase průsvitnost jaspisu značí, že kámen neukazuje poslední skutečnost, nýbrž že za ním ještě cosi je.⁷¹

Dá se soudit, že jaspis v Apokalypse pravděpodobně má zelený odstín a že díky svému přednostnímu postavení má právě jaspis symbolizovat Boží přítomnost a vznešenost jak během audienční vize, viz „...*trůn v nebi a na tom trůnu někdo, kdo byl na pohled jako jaspis...*“ (Zj 4.2-3), tak i ve vizi Nového Jeruzaléma, viz „...*svaté město Jeruzalém, jak sestupuje z nebe od Boha, zářící Boží slávou; jeho jas jako nejdražší drahokam...*“ (Zj 21.10-11). Tuto unikátní roli jaspisu dokazuje i Janův popis městských hradeb Nového Jeruzaléma, které se skládají z jaspisu v roli hlavního hradebního materiálu a z dalších drahokamů, jež tvoří hradební základy - o využití drahokamů jakožto nebeského stavebního materiálu pojednává následující kapitola. Hengstenberg poznamenává, že jelikož Jan označuje jaspis za nejvznešenější z drahokamů ve Zj 21.11, musel potom nutně z tohoto kamene vyhotovit i hradby nebeského města, protože kdyby prohlásil, že hradby jsou vybudovány z jiného a tím pádem i nutně podřadnějšího kamene, mohl by tím znehodnotit jejich význam.⁷² Obdobný popis, akorát místo jaspisu používající oheň, najdeme u starozákonního proroka Zacharjáše: „*Já sám, je výrok Hospodinův, budu ohnivou hradbou kolem něho a slávou uprostřed něho*“ (Zach 2.9).⁷³

Skutečnost, že hradby nebeského Jeruzaléma jsou ze zářícího průzračného jaspisu, příhodně odpovídá symbolice jaspisu jakožto vyjádření Boží přítomnosti a slávy, protože právě takovéto místo je pro Boha vhodné.⁷⁴ Jaspisové hradby samy o sobě prozrazují

⁶⁷ Mrázek mluví o díle *De materia medica* 5.142.1.1-7 „*kámen jaspis, smaragdovitý, podobný křišťálu*“.

⁶⁸ Mrázek zde cituje spis *Historia naturalis* 37.37 „*zelený a často průsvitný jaspis...*“.

⁶⁹ MRÁZEK, Jiří. Zjevení Janovo, s. 235.

⁷⁰ AUNE, D. E. Revelation. 3 Vols., s. 1154.

⁷¹ MRÁZEK, Jiří. Zjevení Janovo, s. 229.

⁷² HENGSTENBERG, E. W. “Commentary on Revelation 21”, online.

⁷³ MRÁZEK, Jiří. Zjevení Janovo, s. 236; HARRINGTON, W. J. Kniha Zjevení, s. 238.

⁷⁴ BEALE, G. K. The Book of Revelation: a commentary on the Greek text, s. 1079.

Boží přítomnost,⁷⁵ což je podpořeno veršem Zj 22.5 „*Noci tam již nebude a nebudou potřebovat světlo lampy ani světlo Slunce, neboť Pán Bůh bude jejich světlem...*”,⁷⁶ reflektují Boží svatost a oddělují novou komunitu uvnitř města od “nečistých” lidí venku: „...*mají přístup ke stromu života i do bran města. Venku zůstanou nečistí, zaklínači, smilníci, vrahové, modláři - každý, kdo si libuje ve lži*” (Zj 22.14-15).⁷⁷ Motiv Boží slávy, která ozařuje, se v Bibli objevuje mnohokrát, zejména u proroka Izajáše, s nímž bývá autor Apokalypsy Jan často dáván do souvislosti. U Izajáše se motiv zářící Boží slávy objevuje například v pasážích Iz 9.1 „*Lid, který chodí v temnotách, uvidí velké světlo; nad těmi, kdo sídlí v zemi šeré smrti, zazáří světlo*”, Iz 60.1 „...*protože ti vzešlo světlo, vzešla nad tebou Hospodinova sláva*” či Iz 60.19 „*Už nebudeš mít slunce za světlo dne, ani jas měsíce ti nebude svítit. Hospodin ti bude světlem věčným...*”. Tímto způsobem se o Izajášovi zmiňuje i Evangelium podle Jana: „*Tak řekl Izaiáš, neboť viděl jeho slávu a mluvil o něm*” (Jan 12.41).⁷⁸ Tentýž motiv spatřujeme i u dalšího, ve vztahu k 21. kapitole Apokalypsy důležitého, autora, a to u proroka Ezechiela: „...*A hle, Hospodinova sláva naplnila dům*” (Ez 43.5).⁷⁹

V případě Zjevení Janova tuto zářivou Hospodinovu slávu ztělesňují drahokamy, ale především ryzí zlato tvořící útroby města a v první řadě jaspis, ať už v podobě záře kolem Božího trůnu ve 4. kapitole, nebo v podobě hradeb nebeského města. Jaspis je jednoznačně nejdůležitějším z drahých kamenů Apokalypsy.⁸⁰

⁷⁵ MOUNCE, R. H. The Book of Revelation, kap. 21B; MRÁZEK, Jiří. Zjevení Janovo, s. 229.

⁷⁶ HENGSTENBERG, E. W. “Commentary on Revelation 21”, online.

⁷⁷ BEALE, G. K. The Book of Revelation: a commentary on the Greek text, s. 1080.

⁷⁸ HENGSTENBERG, E. W. “Commentary on Revelation 21”, online.

⁷⁹ MOUNCE, R. H. The Book of Revelation, kap. 21B.

⁸⁰ HENGSTENBERG, E. W. “Commentary on Revelation 21”, online.

5. Drahokamy jako nebeský stavební materiál

Zatímco ve 4. kapitole Apokalypsy drahokamy s nejvyšší pravděpodobností symbolizují barevné vjemy, ve 21. kapitole jsou mimo jiné architektonickým či přímo stavařským prvkem, jsou z nich totiž složeny hradby.

Ve starověku byly hradby považovány za podstatnou a samozřejmou součást každého mocnějšího města, takže je přirozené, ba přímo nevyhnutelné, aby měl nebeský Jeruzalém hradby hodné svého postavení, což se projevuje nejen v jejich neuvěřitelné velikosti, ale i v ušlechtilosti materiálu, z něhož jsou vyrobeny - a Jan se v tomto směru nenechá zahanbit. Hradby Nového Jeruzaléma jsou z jaspisu, všude září Boží sláva, viz „*To město nepotřebuje slunce ani měsíc, aby mělo světlo: září nad ním sláva Boží a jeho světlem je Beránek. Národy budou žít v jeho světle...*” (Zj 21.23-24), městské brány jsou z perel (Zj 21.21) a samotné základy hradeb jsou z drahokamů.⁸¹ Jedním z důvodů, proč si Jan za materiál vybral drahokamy, může být jejich vzácnost a ojedinělost, zároveň však drahokamy mohou být dokonalým nebeským materiálem, který tvoří opozici vůči nedokonalým materiálům pozemským.⁸² Nebeský materiál prvotřídní kvality popisuje i Platón v dialogu Faidón 110.d.8-c.1: „...*také zdejší kameny, ceněné jako drahokamy, jsou jejich částicemi, karneol, jaspis, smaragd a všechny takové, avšak tam je všechno bez výjimky takové a ještě krásnější...*”. Tato skutečnost vedla autory, jako jsou Origenes⁸³ a Eusebius Caesarejský,⁸⁴ ke sporu, zda Platón čerpal z Izajáše, anebo Izajáš čerpal z Platóna.⁸⁵ Právě starozákonní prorok Izajáš ukazuje význam hradeb v očích starověkého člověka takto: „*V onen den se bude zpívat v judské zemi tato píseň: „Mocné je naše město! Jako hradby a val mu Bůh dal spásu.“*” (Iz 26.1).⁸⁶

Základní otázkou, kterou si můžeme při pohledu na blyštivé hradby z drahých kamenů položit, je, zda drahokamy v Janových očích slouží pouze jako hradební dekorace, anebo jsou hradby skutečně složeny z gigantických bloků drahokamů? Tento rozpor podtrhují i odlišnosti v překladech Zjevení Janova, a to konkrétně pasáže Zj 21.19. Český ekumenický překlad zní „*Základy hradeb toho města jsou samý drahokam: první základní kámen je jaspis...*” (Zj 21.19), čímž jako by se přikláněl ke druhé možnosti a čtenáři tím nedává moc prostoru ke spekulacím. Na druhou stranu nejpopulárnější

⁸¹ HARRINGTON, W. J. Kniha Zjevení, s. 242.

⁸² MRÁZEK, Jiří. Zjevení Janovo, s. 233-234.

⁸³ Mrázek uvádí pramen Contra Celsum 8.30

⁸⁴ Mrázek zmiňuje spis Praep Evang 11.36.2.8, 37.12.5

⁸⁵ MRÁZEK, Jiří. Zjevení Janovo, s. 233.

⁸⁶ HARRINGTON, W. J. Kniha Zjevení, s. 241.

anglický biblický překlad The King James Version již není tak jednoznačný, protože říká: „*And the foundations of the wall of the city [were] garnished with all manner of precious stones. The first foundation [was] jasper...*” (Rev 21.19), stejně tak překlad World English Bible, v němž stojí: „*The foundations of the city's wall were adorned with all kinds of precious stones. The first foundation was jasper...*” (Rev 21.19) a v podobném duchu tuto pasáž překládá i Bible21: „*Základy městské hradby byly ozdobeny všemi drahokamy: první základ byl jaspis...*” (Zj 21.19).

Větší část interpretů, včetně Harringtona či Mrázka, se nicméně domnívá, že hradby opravdu jsou vybudovány z čirých drahokamů.⁸⁷ Toto východisko dle Beala podporuje i verš Zj 21.21 „*A dvanáct bran je z dvanácti perel, každá z jediné perly...*”, protože pokud je možné z perly vyrobit městskou bránu, nejeví se hradební základy z čirých drahokamů tak fantasticky. Beale navíc ještě spatřuje paralelu stavebního využití drahých kamenů ve starozákonní 1. knize Královské: „*Všechno uvnitř i zvenčí bylo z ušlechtilého kamene, z kvádrů řezaných na míru pilou, a to od základu až k horním okrajům a od vnějšku až do velkého nádvoří. Základy byly z ušlechtilého kamene, z velkých kamenů...*” (1Král 7.9-10).⁸⁸ Aune v podobném duchu upozorňuje na text Lúkiana ze Samosaty,⁸⁹ v němž autor popisuje zlaté město se smaragdovými hradbami a sedmi branami.⁹⁰

Oproti tomu Mounce se spíše přiklání k názoru, že popisovaný jaspis je spíše jakousi intarzií či inkrustací hradeb, nežli jejich jediným materiálem, přestože opačnou možnost zcela neodmítá. Mounce k jeho myšlence vede návaznost dvou veršů popisujících jaspisové hradby: ve Zj 21.18 se praví „*Hradby jsou postaveny z jaspisu...*” a hned následující verš říká „*...první základní kámen je jaspis...*” (Zj 21.19). Mounce považuje za zvláštní, že je jaspis zmiňován dvakrát v řadě, a proto zastává názor, že oním prvním základním kamenem je skutečně čirý jaspis, kdežto plocha samotných hradeb je jaspisem spíše jen potažena či dekorována.⁹¹ Stejně skutečnosti si všiml i Reader, avšak vyvozuje z toho jiné závěry. Reader se ani tak nezajímá o to, zda jsou drahokamy skutečně stavebním materiálem, ale poukazuje na to, že opakovaná zmínka o jaspisu (dle Readera se jedná o juxtapozici) v textu může znamenat, že seznam dvanácti drahokamů jakožto základních stavebních kamenů byl do spisu vložen až dodatečně možná i samotným

⁸⁷ HARRINGTON, W. J. *Kniha Zjevení*, s. 238; MRÁZEK, Jirí. *Zjevení Janovo*, s. 233.

⁸⁸ BEALE, G. K. *The Book of Revelation: a commentary on the Greek text*, s. 1081.

⁸⁹ Dle Auna se jedná o Lúkianův spis *Verae historiae* 2.11

⁹⁰ AUNE, D. E. *Revelation*. 3 Vols., s. 1163.

⁹¹ MOUNCE, R. H. *The Book of Revelation*, kap. 21B.

autorem.⁹² Mounce mimoto ještě uvažuje, zda můžeme oněch dvanáct základních kamenů jednotlivě přiřadit k meziprostorům mezi branami vyrobenými z perel, anebo se všech dvanáct základních kamenů rovnoměrně rozprostírá ve vrstvách podél všech čtyř hradebních zdí.⁹³

Nicméně třemi hlavními biblickými prameny k této problematice jsou starozákonní spisy Exodus, Izajáš a deuterokanonický Tóbijáš (v Septuagintě zvaný Tóbit). V knize Exodus je popisováno velekněžovo roucho, včetně náprsníku posázeného drahými kameny, který má klíčový význam v interpretaci Janovy vize Nového Jeruzaléma. O tomto náprsníku a jeho významu pojednávám v následující kapitole, v této části je pro nás však kniha Exodus rovněž relevantní, protože pravděpodobně posloužila jako zdroj inspirace proroku Izajáši, a tím se zase řídil Tóbijáš,⁹⁴ u obou se s motivem drahokamů jako nebeského stavebního materiálu setkáváme. Exodus drahokamy osázené ve velekněžském náprsníku přímo vyjmenovává: „*Vysadíš jej drahokamy ve čtyřech řadách: v první řadě rubín, topas a smaragd; v druhé řadě malachit, safír a jaspis; v třetí řadě opál, achát a ametyst; ve čtvrté řadě chrysolit, karneol a onyx...*” (Ex 28.17-20) a prorok Izajáš využívá tento motiv drahokamů k popisu eschatologického Jeruzaléma v části Iz 54.11-12: „*...hle, já ti do omítky vsadím drahokamy, za základ ti dám safíry. Cimbuří ti udělám rubínová, brány berylové a celé tvé obezdění z drahokamů*”. Kniha Tóbijáš pak přebírá tento motiv, proto se v Tób 13.17 dočítáme: „*...Brány Jeruzaléma budou vybudovány ze safíru a smaragdu a všechny tvé hradby z drahého kamene. Věže Jeruzaléma budou vybudovány ze zlata a všechny jejich bašty z čistého zlata. Ulice Jeruzaléma budou vydlážděny karbunkulem a kamenem ofírským*”.⁹⁵ Je možné, že Jan právě z Tóbijáše přímo vychází, ale ještě pravděpodobnější je, že tyto dva autoři prostě jen sdílejí tutéž exegetickou tradici a podobným způsobem interpretují prameny Exodus a Izajáš. U obou proto nalézáme motiv drahokamů jako nebeského stavebního materiálu, jenž se svou dokonalostí odlišuje od našeho nedokonalého světa pozemského.⁹⁶

Moderní bádání zatím příliš nezohledňuje nález útržků kumránských svitků (tzv. Svitky od Mrtvého moře), v nichž se vyskytují zmínky o nebeském Novém Jeruzalému a zdá se, že i v těchto spisech se objevují drahokamy v roli stavebního materiálu, zejména

⁹² READER, W. W. The Twelve Jewels of Revelation 21:19-20: Tradition History and Modern Interpretations, s. 455.

⁹³ MOUNCE, R. H. The Book of Revelation, kap. 21B.

⁹⁴ BEALE, G. K. The Book of Revelation: a commentary on the Greek text, s.1086.

⁹⁵ Tamt. s. 1086.

⁹⁶ Tamt. s. 1086-1087.

se v nich hovoří o rubínech a safírech.⁹⁷ Jiří Mrázek si však nemyslí, že by kumránské svitky či kterýkoliv jiný ze zmíněných pramenů byl přímým Janovým zdrojem inspirace, jelikož se ve všech spisech vzájemně liší seznam drahokamů, jejich počet i podrobnosti o nich.⁹⁸

⁹⁷ MRÁZEK, Jiří. Zjevení Janovo, s. 233; AUNE, D. E. Revelation. 3 Vols., s. 1163.

⁹⁸ MRÁZEK, Jiří, Zjevení Janovo, s. 233.

6. Symbolika velekněžského náprsníku

Většina badatelů se shoduje, že dvanáct drahokamů z Janovy vize nebeského Jeruzaléma úzce souvisí se dvanácti drahokamy, které měl izraelský velekněz osázeny na čtvercovém dvojitým náprsníku ve čtyřech řadách po třech kusech.⁹⁹ Tento čtvercový náprsník měl měřit zhruba 25 cm.¹⁰⁰

Ústředním pramenem této teorie je starozákonní kniha Exodus, v níž se nachází popis tohoto „svatého roucha Áronova“ (Ex 28.2) zhotoveného Mojžíšem, a to rovnou na dvou místech, konkrétně „Zhotoviš také umně utkaný náprsník Božích rozhodnutí... Bude čtvercový a dvojitý, jednu píď dlouhý a jednu píď široký. Vysadiš jej drahými kameny ve čtyřech řadách: v první řadě rubín, topas a smaragd; v druhé řadě malachit, safír a jaspis; v třetí řadě opál, achát a ametyst; ve čtvrté řadě chrysolit, karneol a onyx. Všechny budou zasazeny do zlaté obruby“ (Ex 28.15-20) a „Byl čtvercový a dvojitý; náprsník udělali jednu píď dlouhý a jednu píď široký, dvojitý. Vysadili jej čtyřmi řadami kamenů: v první řadě rubín, topas a smaragd; v druhé řadě malachit, safír a jaspis; v třetí řadě opál, achát a ametyst; ve čtvrté řadě chrysolit, karneol a onyx...“ (Ex 39.9-13). Každý z těchto dvanácti drahých kamenů na náprsníku reprezentuje jeden ze dvanácti židovských kmenů, jak se přímo píše v Ex 28.21 „Kameny budou označeny jmény synů Izraele; bude jich dvanáct podle jejich jmen; na každém bude vyryto jeho jméno jako na pečeti podle dvanáctera kmenů“ a v Ex 39.14 „Kameny byly označeny jmény synů Izraele; bylo jich dvanáct podle jejich jmen; na každém bylo vyryto jeho jméno jako na pečeti podle dvanácti kmenů“. O tomto velekněžově náprsníku, jeho drahokamech a jejich symbolickém významu se dočítáme mimo knihy Exodus i u několika starověkých autorů, jako jsou Filón Alexandrijský¹⁰¹ a Josef Flavius,¹⁰² a zatímco hebrejský originál knihy Ezechiel nám poskytuje výčet devíti drahokamů (Ez 28.13), o čemž bude pojednáno za okamžik, v Septuagintě kniha Ezechiel rovněž skýtá seznam právě dvanácti drahokamů, přičemž tento seznam se naprosto shoduje se seznamy v Ex 28 a Ex 39,¹⁰³ čímž autoři Septuaginty patrně chtěli navázat spojitost mezi těmito dvěma texty.¹⁰⁴ Kvůli této skutečnosti se Reader pouští do kritiky interpretů jako jsou Bousset a Swete, jelikož ti ve

⁹⁹ MRÁZEK, Jiří. Zjevení Janovo, s. 234.

¹⁰⁰ READER, W. W. The Twelve Jewels of Revelation 21:19-20: Tradition History and Modern Interpretations, s. 436.

¹⁰¹ Philo - Legum allegoriarum 1.81

¹⁰² Josephus - Ant. 3.168.3; De bellum 5.234.3

¹⁰³ HARRINGTON, W. J. Kniha Zjevení, s. 238.

¹⁰⁴ AUNE, D. E. Revelation. 3 Vols., s. 1165.

svých úvahách hledají souvislost mezi Septuagintou a Apokalypsou, ale Reader zdůrazňuje, že Septuaginta Janovi jako inspirace nesloužila. Jan pravděpodobně nepracoval ani se Septuagintou, ani s jakoukoliv jinou řeckou verzí, nýbrž pouze s hebrejskými či aramejskými texty.¹⁰⁵

Seznam drahokamů v Apokalypse se s těmi v knize Exodus shoduje jen částečně, koresponduje spolu zhruba osm ze dvanácti drahých kamenů, což může být dáno jak různými čteními Starého zákona, tak i obtížnou identifikací názvů drahokamů v hebrejštině, s čímž se potýkali již překladatelé ve starověku.¹⁰⁶ Skutečnost, že drahokamy v Apokalypse jsou jmenovány v odlišném pořadí než drahokamy v knize Exodus, sama o sobě neznámá, že Janův seznam nemá být aluzí na velekněžský náprsník, jelikož již zmíněný Josef Flavius v obou případech, kdy drahokamy na náprsníku jmenuje, tak činí v odlišném pořadí.¹⁰⁷

Z knihy Exodus přebírá motiv drahokamů i starozákonní prorok Ezechiel, a tak se v Ez 28.13 dočítáme: „*Byl jsi v Edenu, zahradě Boží, ozdoben všemi drahokamy: rubínem, topasem, jaspisem, chrysolitem, karneolem, onyxem, safírem, malachitem a smaragdem...*”. Reader se však domnívá, že prorok Ezechiel původně sice navazuje na velekněžský náprsník z knihy Exodus, ale nevyjmenovává jednotlivé kameny, dle Readera totiž seznam drahokamů nepůsobí příliš autenticky. Výčet drahokamů tam proto mohl být přidán až dodatečně například některým z opisovačů, jelikož seznam drahých kamenů osázených do velekněžského náprsníku pravděpodobně byl dobře znám. Na podporu tohoto tvrzení uvádí i juxtapozici dvakrát po sobě uvedeného jaspisu ve Zj 21.18-19, jak jsem již zmínil, protože Reader se domnívá, že i do Apokalypsy byl seznam drahokamů přidán až dodatečně. Přesto však Reader připouští, že neexistuje dostatek důkazů ani pro jeho, ani pro opačná tvrzení, a proto tato otázka zatím zůstává nedořešena.¹⁰⁸

Zatímco v Janově vizi jsou na základních kamenech Nového Jeruzaléma napsány jména dvanácti apoštolů, viz Zj 21.14 „*A hradby města byly postaveny na dvanácti základních kamenech a na nich bylo dvanáct jmen dvanácti apoštolů Beránkových*”, a jména dvanácti židovských kmenů jsou napsány na branách z perel (Zj 21.12), v knize Exodus jsou drahokamy na náprsníku nadepsány jmény dvanácti židovských kmenů

¹⁰⁵ READER, W. W. The Twelve Jewels of Revelation 21:19-20: Tradition History and Modern Interpretations, s. 455.

¹⁰⁶ MRÁZEK, Jiří. Zjevení Janovo, s. 234.

¹⁰⁷ BEALE, G. K. The Book of Revelation: a commentary on the Greek text, s. 1080.

¹⁰⁸ READER, W. W. The Twelve Jewels of Revelation 21:19-20: Tradition History and Modern Interpretations, s. 434.

přímo (Ex 28.21 a 39.14). Toto spojení dvanácti drahokamů, dvanácti apoštolů a dvanácti židovských kmenů posiluje jejich vzájemnou provázanost,¹⁰⁹ ale Hengstenberg odmítá, že by bylo možné zjistit, které kmeny jsou přiděleny jakým branám a které drahokamy s nimi mohou mít spojitost.¹¹⁰

Filón Alexandrijský ve svých úvahách o velekněžském náprsníku spatřuje ve spojení drahokamů a čísla dvanáct symbolickou hodnotu dokonalosti.¹¹¹ Jiří Mrázek se zaměřuje i na samotné číslo dvanáct, v němž vidí symbiózu izraelského lidu s obyvatelstvem Nového Jeruzaléma. Číslo dvanáct však považuje spíše za symbol, než za konkrétní ukazatel, a popírá, že by bylo možné konkrétní apoštoly přiřadit ke konkrétním drahokamům, protože v první řadě není vůbec jasné, kterých dvanáct apoštolů má Jan na mysli. Oním dvanáctým apoštolem by mohl být Matěj, jak se to o něm praví na začátku Skutků apoštolských *“pak se modlili: ‚Ty, Pane, znáš srdce všech lidí; ukaž, koho z těch dvou sis vyvolil, aby převzal místo v této apoštolské službě, kterou Jidáš opustil a odešel tam, kam patří.‘ Potom jim dali losy a los padl na Matěje; tak byl připojen k jedenácti apoštolům”* (Sk 1.24-26), apoštol Pavel či dokonce Jidáš?¹¹²

Důvodem, proč Jan ve své vizi vyjmenovává dvanáct konkrétních drahokamů, by mohlo být to, že každý z těchto kamenů má reprezentovat bohatství velkolepých Božích darů, které jsou manifestovány prostřednictvím jednotlivých apoštolů. První ze zmíněných kamenů, jaspis, by tudíž mohl být aluzí na Petra, který obvykle bývá jmenován jako první z apoštolů, jak se o něm dočítáme i v Evangelii podle Matouše 10.2 *„Jména těch dvanácti apoštolů jsou: první Šimon, zvaný Petr...”*.¹¹³

Dle Mounce může souvislost mezi drahokamy na velekněžském náprsníku a drahokamy jako základními hradebními kameny ukazovat, že privilegia kdysi náležící pouze velekněžům budou v nebeském Jeruzalému patřit veškerému Božimu lidu,¹¹⁴ s čímž souhlasí i Beale. V knize Exodus se v souvislosti s velekněžským náprsníkem mimo jiné praví: *„Áron tak bude nosit jména synů Izraele na náprsníku Božích rozhodnutí na svém srdci, kdykoli bude vstupovat do svatyně, aby je ustavičně připomínal před Hospodinem”* (Ex 28.29), čímž se nepřímou řečí říká, že velekněz svými kultickými gesty reprezentuje celý Izrael prostřednictvím náprsníku posázeného

¹⁰⁹ BEALE, G. K. The Book of Revelation: a commentary on the Greek text, s. 1084.

¹¹⁰ HENGSTENBERG, E. W. “Commentary on Revelation 21”, online.

¹¹¹ Beale uvádí spisy De fuga et inventione 184-85, Quaestiones et solutiones in Exodum 2.111

¹¹² MRÁZEK, Jiří. Zjevení Janovo, s. 234.

¹¹³ HENGSTENBERG, E. W. “Commentary on Revelation 21”, online.

¹¹⁴ MOUNCE, R. H. The Book of Revelation, kap. 21B.

drahokamy.¹¹⁵ O něčem podobném se dočítáme i v deuterokanonické knize Sírachovec: „*Opatřil jej vzácnými kameny, na nichž byly rytiny jako na pečetním prstenu, kameny do zlata zasazenými, dílem to kamenorytce, s nápisem vyrytým na připomínku, po jednom pro každý kmen Izraele*” (Sír 45.11).¹¹⁶ Jestliže jsou tyto drahokamy v nebeském Jeruzalému součástí hradeb, může to značit, že privilegium ocitnout se v Boží přítomnosti tam nebude výsadou velekněze, ale bude se vztahovat na všechny lidi uvnitř, takže rozdíly mezi kněžími a ostatním lidem budou smazány, k čemuž nacházíme paralelu v 1. listě Petrově: „*I vy buďte živými kameny, z nichž se staví duchovní dům, abyste byli svatým kněžstvem a přinášeli duchovní oběti, milé Bohu pro Ježíše Krista*” (1Petr 2.5).¹¹⁷

Popis velekněžského náprsníku v knize Exodus v mnoha ohledech koresponduje s popisem svatostánku v domě vybudovaném Šalamounem v 1. knize královské: „*Před svatostánkem, který byl dvacet loket dlouhý, dvacet loket široký a dvacet loket vysoký a který obložil lístkovým zlatem, umístil oltář z cedrového dřeva a obložil jej*” (1Král 6.20) a s nebeským Jeruzalémem ve Zj 21.16: „*Město je vystavěno do čtverce: jeho délka je stejná jako šířka...*”. Velekněžský náprsník je v podstatě miniaturou pozemského svatostánku a ten je miniaturou svatostánku nebeského. Trojice se spolu shoduje ve svých proporcích (jen se mění velikost), symbolice Boží přítomnosti i v roli drahých kamenů (srovn. Ex 28.15-20, Ex 39.9-13, 1Král 7.9-10, Ez 40-47, Zj 21). Dalším ze srovnatelných a potenciálně souvisejících aspektů je role čtyř řad, jež nalzáme v Ex 28.17 „*Vysadíš jej drahými kameny ve čtyřech řadách...*”, stejně tak v Ex 39.10 „*Vysadili jej čtyřmi řadami kamenů...*” a 1Král 7.2 „*...na čtyřech řadách cedrových sloupů...*”, proto Beale předpokládá, že rovněž základní hradební kameny/drahokamy nebeského Jeruzaléma se rozprostírají ve čtyřech řadách (v případě Nového Jeruzaléma ve čtyřech stěnách) po třech drahokamech.¹¹⁸

Zmínku o velekněžském rouchu, včetně jeho náprsníku, nalzáme ještě v deuterokanonické knize Moudrosti (zvané též Moudrost Šalamounova), konkrétně v pasáži Mdr 18.24: „*Vždyť byl na jeho splývavém rouchu znázorněn celý svět a slavná jména otců vyryta ve čtyřech řadách drahokamů, a tvá velebnost byla na čelence jeho hlavy*”. Beale se domnívá, že tyto „*čtyři řady drahokamů*” mohou symbolizovat čtyři

¹¹⁵ BEALE, G. K. The Book of Revelation: a commentary on the Greek text, s. 1080.

¹¹⁶ READER, W. W. The Twelve Jewels of Revelation 21:19-20: Tradition History and Modern Interpretations, s. 439.

¹¹⁷ BEALE, G. K. The Book of Revelation: a commentary on the Greek text, s. 1081.

¹¹⁸ Tamt. s. 1081.

světové strany, neboli čtyři strany kosmu, a interpretuje tímto způsobem i „čtyři rohy“ ve verši Zj 9.13 „Zatroubil šestý anděl. Uslyšel jsem jakýsi hlas od čtyř rohů zlatého oltáře, který je před Bohem“. Ve starozákonní tradici a ve starověkých blízkovýchodních chrámech hranatý oltář obvykle představoval mikrokosmos, v němž Bůh či božstvo přetvárá.¹¹⁹ Tímto oltářem, který zastupuje celý kosmos, by v Janově vizi mohl být nebeský Jeruzalém. Oltář má čtyři rohy představující čtyři světové strany kosmu, stejně jako hradby Nového Jeruzaléma stojí na čtyřech stranách a každá může být ze tří drahokamů, stejně jako na velekněžově náprsníku Božích rozhodnutí jsou čtyři řady tří různých drahokamů.

Poslední návazností na velekněžský náprsník Božích rozhodnutí, kterou zde uvádím, je pasáž ve starozákonní knize Pláč Jeremjášův. V této knize se dočítáme: „...Svaté kameny leží rozmetány po nárožích všech ulic. Vzácni synové Sijónu, cenění nad ryzí zlato, jak jsou pokládáni za hliněné džbány, vyrobené rukou hrnčíře!“ (Pláč 4.1-2). Synové Sijónu tu jsou přirovnáni ke „svatým kamenům“, což bývá interpretováno jako metafora, jejíž základy se nachází právě v popsaném velekněžském náprsníku v knize Exodus. Pozdní židovská tradice i Septuaginta počítají s tím, že se tyto „svaté kameny“ stanou součástí Nového Jeruzaléma.¹²⁰

¹¹⁹ BEALE, G. K. The Book of Revelation: a commentary on the Greek text, s. 1087.

¹²⁰ Tamt. s. 1082.

7. Symbolika znamení zvěrokruhu

Mezi lety 1652-55 vypracoval německý jezuitský vzdělanec Athanasius Kircher obsáhlou práci *Oedipus Aegyptiacus*, která výrazně přispěla ke vzniku a rozvoji egyptologie, a právě tato kniha hraje ústřední roli v následující interpretaci výčtu drahokamů z 21. kapitoly Apokalypsy. Nejznámějším stoupencem následujícího výkladu je R. H. Charles (1920), ale již před ním se obdobně vyjadřoval C. Clemen (1909)¹²¹ a po nich Jurgen Roloff (1993).¹²²

Charles se zpočátku snažil najít vysvětlení, proč jsou v popisu nebeského Jeruzaléma ve verši 21.13 městské brány jmenovány podle světových stran v takto neobvyklém pořadí: „*Tři brány byly na východ, tři brány na sever, tři brány na jih a tři brány na západ*” (Zj 21.13). Brány jsou tedy popisovány nejprve od východu, pak proti směru hodinových ručiček na sever, náhle k protilehlému jihu a nakonec po směru hodinových ručiček na západ. Tento způsob jmenování světových stran Charlesovi připadal „svévolný” a nepřirozený,¹²³ a hledal v něm proto hlubší souvislost - tu našel ve Starém zákoně hned dvakrát. Prorok Ezechiel přiřazuje k městským branám jednotlivé židovské kmeny a zároveň jim dává i geografickou polohu dle světových stran ve 48. kapitole: „*tam budou městské brány, pojmenované podle izraelských kmenů. Na severu tři brány: jedna brána Rúbenova, jedna brána Judova a jedna brána Léviova*” (Ez 48.31), „*Na východní straně bude...tam budou také tři brány: jedna brána Josefova, jedna brána Benjamínova a jedna brána Danova*” (Ez 48.32), „*Strana jižní bude...tam budou také tři brány: jedna brána Šimeónova, jedna brána Isacharova a jedna brána Zabulónova*” (Ez 48.33) a „*Strana západní bude...tam budou rovněž tři brány: jedna brána Gádova, jedna brána Ašerova a jedna brána Neftalíova*” (Ez 48.34). Druhou paralelou je 2. kapitola knihy Numeri, v níž jsou izraelské kmeny uspořádány do čtverce rovněž podle světových stran: „*Vpředu, na východní straně, se utáboří po oddílech prapor tábora Judova...*” (Nm 2.3), „*Prapor tábora Rúbenova po oddílech bude na jižní straně...*” (Nm 2.10), „*Prapor tábora Efrajimova po oddílech bude na západní straně...*” (Nm 2.18) a „*Prapor tábora Danova po oddílech bude na straně severní...*” (Nm 2.25).

Jak můžeme vidět, v obou případech starozákonní autoři při jmenování světových stran postupují po směru hodinových ručiček. Ezechiel začíná od severu a končí

¹²¹ READER, W. W. *The Twelve Jewels of Revelation 21:19-20: Tradition History and Modern Interpretations*, s. 451.

¹²² MOUNCE, R. H. *The Book of Revelation*, kap. 21B.

¹²³ CHARLES, R. H. *A Critical and Exegetical Commentary on the Revelation of St. John*, Vol. 2., s. 166.

západem, zatímco v knize Numeri se začíná od východu a končí severem. Charles na těchto podkladech provádí složitou syntézu, v níž v prvním kroku stanovuje, na kterých světových stranách jsou jaké brány nebeského Jeruzaléma, respektive kterým židovským kmenům tyto brány na určitých stranách města náleží, dále pak k jednotlivým branám/izraelským kmenům přiřazuje konkrétní drahokamy a na závěr od Kirchera přejímá jeho spojení drahokamů a konkrétních znamení zvěrokruhu z egyptských a arabských pramenů. Výsledná syntéza vypadá takto:

Beran = Ametyst
Býk = Hyacint
Blíženci = Chrysopras
Rak = Topas
Lev = Beryl
Panna = Chrysolit
Váhy = Karneol
Štír = Sardonyx
Střelec = Smaragd
Kozoroh = Chalcedon
Vodnář = Safír
Ryby = Jaspis¹²⁴

Pořadí, v jakém jsem znamení zvěrokruhu v tomto listu vyjmenoval, se přesně shoduje se sluneční dráhou napříč znameními. Zajímavé je, že drahokamy na tomto seznamu jsou přímo v opačném pořadí, než v jakém je jmenuje Jan při popisu městských hradeb. Charles se domnívá, že Jan si této skutečnosti byl vědom a svůj seznam drahokamů sestrojil záměrně v převráceném pořadí, aby se vymezil proti jakýmkoliv astrálním, pohanským či astrologickým konceptům jeho doby - jedná se vlastně o polemiku vůči pohanské astrologii.¹²⁵ Dle Charlese Jan tudíž nepřevzal seznam drahokamů z knihy Exodus, jak se někteří domnívají, nýbrž pomocí vlastních astrologických znalostí sám sestrojil vlastní unikátní seznam a pořadí drahokamů poté

¹²⁴ CHARLES, R. H. A Critical and Exegetical Commentary on the Revelation of St. John, Vol. 2., s. 167 +
READER, W. W. The Twelve Jewels of Revelation 21:19-20: Tradition History and Modern Interpretations,
s. 451-452.

¹²⁵ Tamt. s. 451-452.

úmyslně převrátil.¹²⁶ Této teorii napomáhá i to, že jak Filón Alexandrijský,¹²⁷ tak i Josef Flavius¹²⁸ a Kléméns Alexandrijský¹²⁹ při popisu velekněžského náprsníku posázeného drahokamy tematiku zvěrokruhu zmiňují. Dle uvedených autorů dvanáct drahokamů osázených na velekněžském náprsníku nesymbolizuje pouze dvanáct židovských kmenů, ale představují rovněž dvanáct souhvězdí¹³⁰ a těchto dvanáct souhvězdí Kircher spojuje s konkrétními drahokamy, na což Charles navazuje. Přestože však tito staří autoři spojitost velekněžského náprsníku se znamením zvěrokruhu zmiňují, neposkytují k tématu žádné další detaily.¹³¹

Je ovšem třeba říci, že naprostá většina dnešních badatelů spojení drahokamů a znamení zvěrokruhu ve 21. kapitole Zjevení Janova odmítá.¹³² Kamenem úrazu této teorie je totiž právě zmiňované dílo *Oedipus Aegyptiacus* od Athanasia Kirchera, z něhož čerpal i již zmiňovaný Charlesův německý předchůdce C. Clemen, jehož kniha byla roku 1912 přeložena do angličtiny pod názvem *Primitive Christianity and its Non-Jewish Sources*.¹³³ Přestože tato Kircherova kniha je považována za základ novověké egyptologie, mnoho Kircherových poznatků z pohledu moderní egyptologie není pravdivá. Přestože Kircher bezpochyby byl velmi vzdělaným člověkem, mnohá z jeho tvrzení jsou více než pochybná (Kircher například tvrdil, že umí přečíst hieroglyfy, ačkoliv ty byly rozluštny až o přibližně 200 let později)¹³⁴ a ani velké množství jeho různých poznatků nesouhlasí. A podobné je to i s Kircherovým připodobněním drahokamů ke znamením zvěrokruhu ve starověkém Egyptě, což je základem Charlesova výkladu.

Kircher píše, že jeho zdrojem k tomuto bádání je spis arabského autora Abenephia,¹³⁵ jenž údajně čerpal přímo z egyptských zdrojů. Do současnosti se však tento spis nedochoval, a proto neexistuje žádný důkaz, který by Kircherovu identifikaci drahokamů

¹²⁶ CHARLES, R. H. *A Critical and Exegetical Commentary on the Revelation of St. John*, Vol. 2., s. 166-167; CAIRD, G. B. *The Revelation of St. John the Divine*, s. 277.

¹²⁷ Mounce uvádí spis *De vita Mosis* 2.124, Beale zase *De specialibus legibus* 1.84-94 a *Quaestiones et Solutiones in Exodum* 2.112-15

¹²⁸ Mounce uvádí spis *Antiquities of the Jews* 3.7.5-7

¹²⁹ Beale odkazuje na spis *Stromata* 5.6

¹³⁰ MOUNCE, R. H. *The Book of Revelation*, kap. 21B

¹³¹ GLASSON, T. F. *The Order of Jewels in Revelation XXI.19-20: A Theory Eliminated*, s. 96.

¹³² MRÁZEK, Jiří. *Zjevení Janovo*, s. 234.

¹³³ GLASSON, T. F. *The Order of Jewels in Revelation XXI.19-20: A Theory Eliminated*, s. 96.

¹³⁴ Tamt. s. 96.

¹³⁵ Glasson vysvětluje, že Kircher často jmenuje tohoto autora různými způsoby: někdy jako Abenephius, jindy jako Rabbi Barachias Abenephius, ale i jako Barachias Abenephi či Albenephi. Kdo to však byl? Kircher o něm mluví jako o Arabovi, ale jméno působí židovsky a je přeložené do latiny. Kromě Kirchera se o tomto autorovi nikdo jiný nezmiňuje, jeho jméno nenalezneme ani v katalogu Britského muzea. Někteří badatelé Abenephia sarkasticky nazývají „dalším z Kircherových výmyslů“.

se znameními zvěrokruhu potvrzoval. Je možné, že Kircher takové důkazy k dispozici měl a nám se prostě nedochovaly, ale zároveň existuje názor, že si Kircher toto spojení mohl prostě vymyslet, anebo ho viděl někde, kde ve skutečnosti není. Reader navíc podotýká, že i kdyby spojení těchto konkrétních drahokamů z 21. kapitoly Apokalypsy se znameními zvěrokruhu existovalo, zdá se velice nepravděpodobné, že by o něm Jan mohl vědět, či že by jeho čtenáři/posluchači o této souvislosti měli povědomí.¹³⁶ Ostrou kritiku Charlesovi teorie přináší i Glasson, jenž svou argumentaci shrnuje do tří bodů. Zaprvé, vymezit se proti pohanské astrologii takto komplikovaným způsobem by bylo od Jana velice divné, obzvláště když v jiných částech Apokalypsy bývá poměrně přímočarý. Zadruhé, pokud by Jan opravdu toužil ohradit se vůči pohanské symbolice zvěrokruhu, určitě by si našel jiný a efektivnější způsob. Tím, že by Jan použil pohanské spojení dvanácti znamení zvěrokruhu a dvanácti jim náležícím drahokamům, i když v převráceném pořadí, by vlastně přistoupil na tuto pohanskou symboliku, čímž by ji mohl i posílit (vždyť i ve starověkých pohanských příbězích existují momenty, kdy se nebesa začnou pohybovat opačným směrem)¹³⁷. Zatřetí, nejstarším pramenem, s nímž Charles pracuje, je právě Kircherův spis *Oedipus Aegyptiacus*, který byl sepsán v 17. století. Žádná starší písemnost Kircherovu egyptskou spojitost drahokamů se znameními zvěrokruhu ani slovem nezmiňuje.¹³⁸ Jeho jediným pramenem k této úvaze je tudíž problematický Kircher.¹³⁹ Na obranu Kirchera i Charlese však evangelický badatel George Beasley-Murray zdůrazňuje, že dokud se nenalezne důkaz zpochybňující či přímo vyvracející Kircherovy poznatky, měla by tato teorie být brána seriózně.¹⁴⁰

Reader důrazně popírá, že by existovalo pevné pouto mezi jednotlivými židovskými kmeny a konkrétními drahokamy, či že je možné určit, na kterých světových stranách se nachází jaké brány a které kmeny jim náleží, což je rovněž součástí Charlesova bádání. Za nejdůležitější protiargument však považuje to, že v Janově vizi nebeského Jeruzaléma židovským kmenům náleží dvanáct městských bran, zatímco oněch dvanáct

¹³⁶ READER, W. W. *The Twelve Jewels of Revelation 21:19-20: Tradition History and Modern Interpretations*, s. 442.

¹³⁷ Glasson zde jako příklad uvádí 12. kapitolu své knihy *Greek Influence in Jewish Eschatology* (1961), v níž naráží na mýtus v Platónově spise *Politikos*.

¹³⁸ BEALE, G. K. *The Book of Revelation: a commentary on the Greek text*, s. 1082.

¹³⁹ GLASSON, T. F. *The Order of Jewels in Revelation XXI.19-20: A Theory Eliminated*, s. 96.

¹⁴⁰ BEASLEY-MURRAY, G. R. *The Book of Revelation: Based on the Revised Standard Version*, s. 324-325.

drahokamů/základních kamenů explicitně náleží dvanácti apoštolům, jejichž jména jsou na kamenech dokonce přímo vyryta.¹⁴¹

Jakýsi kompromis nabízí G. B. Caird, dle něhož by bylo možné, že Jan převzal nápad s drahokamy z knihy Exodus, ale pořadí drahokamů úmyslně převrátil, aby se vyhradil proti pohanské mytologii a její souvislosti se znameními zvěrokruhu,¹⁴² takže se opravdu jedná o polemiku vůči pohanské astrologii, jak se domnívá Charles, ale způsob, jakým k tomuto závěru docházíme, se výrazně liší. Takováto polemika, kde se dvanáct drahokamů nachází proti směru putování Slunce skrze příslušná znamení zvěrokruhu, by nám rovněž mohla naznačovat, že hvězdy neřídí lidský osud, jak se někteří pohané domnívali, nýbrž že pouze Bůh, jenž stvořil i ony hvězdy, řídí osud veškerenstva.¹⁴³ Problémem této teorie je, že seznam drahokamů v knize Exodus se s tím z Apokalypsy neshoduje ani co se týče pořadí kamenů, ani co se týče jednotlivých druhů drahokamů.

Spojitosť se znameními zvěrokruhu nalézá i britský anglikánský teolog Austin Farrer ve spise *A Rebirth of Images. The Making of St. John's Apocalypse*. Farrer stanovuje třídu dvanácti drahokamů, dvanácti znamení zvěrokruhu a dvanácti izraelských patriarchů, v níž nejdříve porovnává seznam drahokamů Apokalypsy s výčtem z knihy Exodus 28.17-20. V následujícím kroku porovnává seznam židovských kmenů Zj 7.5-8 se seznamem kmenů v k Genesis 49 a na základě popisu potomků Izraele z dalších starozákonních spisů jim přiřazuje jednotlivá znamení zvěrokruhu. Posledním krokem je syntéza těchto kmenů/znamení zvěrokruhu s jednotlivými drahokamy.¹⁴⁴ Výsledná triáda vypadá následovně:

1. Jaspis	-	Lévi	-	Panna
2. Saffir	-	Isachar	-	Lev
3. Chalcedon	-	Zabulón	-	Rak
4. Smaragd	-	Josef	-	Blíženci
5. Sardonyx	-	Benjamín	-	Býk
6. Karneol	-	Juda	-	Beran
7. Chrysolit	-	Rúben	-	Ryby
8. Beryl	-	Gád	-	Vodnář

¹⁴¹ READER, W. W. *The Twelve Jewels of Revelation 21:19-20: Tradition History and Modern Interpretations*, s. 453.

¹⁴² CAIRD, G. B. *The Revelation of St. John the Divine*, s. 276-277.

¹⁴³ BEALE, G. K. *The Book of Revelation: a commentary on the Greek text*, s. 1082.

¹⁴⁴ READER, W. W. *The Twelve Jewels of Revelation 21:19-20: Tradition History and Modern Interpretations*, s. 453.

9. Topas	-	Ašer	-	Kozoroh
10. Chrysopras	-	Neftalí	-	Střelec
11. Hyacint	-	Šimeón	-	Štír
12. Ametyst	-	Menaše	-	Váhy ¹⁴⁵

Dle Farrera má tento systém sloužit liturgickým, homiletickým a exegetickým účelům. Reader však tento pokus nese dosti nelibě, což shrnuje větou: „*[Farrer] has devised a chaotic scheme of astrology, allegory, and OT materials and produced a painful amalgam of all the blunders of recent research*”.¹⁴⁶

¹⁴⁵ READER, W. W. *The Twelve Jewels of Revelation 21:19-20: Tradition History and Modern Interpretations*, s. 453.

¹⁴⁶ Tamt. s. 453.

8. Drahokamy jako ozdoba Hospodinovy nevěsty

Jednou z hlavních charakteristik nebeského Nového Jeruzaléma je jeho vztah k Hospodinovi. Jan město popisuje jako Boží nevěstu v samotném úvodu své vize ve Zj 21.2 „*A viděl jsem od Boha z nebe sestupovat svaté město, nový Jeruzalém, krásný jako nevěsta ozdobená pro svého ženicha*” a ve Zj 21.9 „*...a řekl mi: ‚Pojď, ukážu ti nevěstu, choť Beránkovu*”¹⁴⁷. Pasáž „*nevěsta ozdobená pro svého ženicha*” je dále rozvedena ve Zj 21.19, což není v českém ekumenickém překladu patrné, ale například v překladu 21. století (Bible21) je souvislost zřejmější: „*Základy městské hradby byly ozdobeny všemi drahokamy...*” (Zj 21.19).

Tato metafora nebeského Jeruzaléma jako nevěsty Hospodinovy je hlavním důvodem, proč se mnozí domnívají, že Jan při svém popisu Nového Jeruzaléma čerpá primárně z proroka Izajáše, jenž při popisu města rovněž užívá drahokamů jakožto stavebního materiálu, viz „*Ty utišená, vichrem zmítaná, útěchy zbavená, hle, já ti do omítky vsadím drahokamy, za základ ti dám safíry. Cimbuří ti udělám rubínová, brány berylové, a celé tvé obezdění z drahokamů*” (Iz 54.11-12). Pro Izajáše je nebeský Jeruzalém taktéž Hospodinovou nevěstou, což vyplývá třeba z Iz 54.5: „*Tvým manželem je přece ten, jenž tě učinil, jeho jméno je Hospodin zástupů...*”. Beale vnímá použití drahých kamenů u Izajáše jako metaforu trvalého míru, který budou obyvatelé Božího města zažívat, což dokládá verši „*...hojnost pokoje zjednám tvým synům. Podpírat tě bude spravedlnost, zbavena útisku nepocítíš bázně, děs se k tobě nepřiblíží*” (Iz 54.13-14).¹⁴⁷ Z takovýchto drahokamů jsou vybudovány městské hradby, jež společně s městskými branami chrání Nový Jeruzalém, takže město zvenčí může působit spíše jako pevnost.¹⁴⁸ O významu opevnění se dočítáme i v Iz 26.1 „*V onen den se bude zpívat v judské zemi tato píseň: ‚Mocné je naše město! Jako hradby a val mu Bůh dal spásu*”¹⁴⁸ a Iz 60.18 „*Nikdy už nebude slýcháno o násilí ve tvé zemi, o zhoubě a zkáze na tvém území. Své hradby budeš nazývat ‚Spása‘ a své brány ‚Chvála*”¹⁴⁸.

Janova představa a symbolika městského opevnění se, zdá se, s tou Izajášovou dosti shoduje, a to jak z hlediska metafory sňatku, tak v ohledu monumentálního opevnění z drahokamů. Jan nebeský Jeruzalém popisuje, stejně jako Izajáš, jako budoucí přicházející nebeskou megastrukturu. Beale se domnívá, že Jan ve své vizi skloubil aspekt velekněžského náprsníku z knihy Exodus s Izajášovou symbolikou a popisem nebeského

¹⁴⁷ BEALE, G. K. The Book of Revelation: a commentary on the Greek text, s. 1083-1084.

¹⁴⁸ Tamt. s. 1083.

města. Konečným Janovým krokem potom byla identifikace apoštolů se základními stavebními kameny nebeského Nového Jeruzaléma.¹⁴⁹

Aune k tomu ještě přidává spojitost mezi nevěstou v Janově vizi a veršem Iz 61.10: „*Velmi se veselím z Hospodina, má duše jásá k chvále mého Boha, neboť mě oděl rouchem spásy, zahalil mě pláštěm spravedlnosti jak ženicha, jenž si jako kněz čelenku bere, a jako nevěstu, která se kráší svými šperky*”. Dle Auna se v Janově vizi nebeského Jeruzaléma z 21. kapitoly Apokalypsy snoubí prvky „*ozdobené nevěsty*” (Zj 21.2) Boží s představou utopického města, které jako by bylo zahaleno „*rouchem spásy*” „*pláštěm spravedlnosti*”, jak se praví ve výše zmíněném verši. Ony šperky, kterými se nevěsta v Iz 61.10 kráší, mohou představovat právě drahokamy, s nimiž Izajáš i Jan pracují.¹⁵⁰

¹⁴⁹ BEALE, G. K. The Book of Revelation: a commentary on the Greek text, s. 1083-1084.

¹⁵⁰ AUNE, D. E. Revelation. 3 Vols., s. 1164.

9. Další motivy drahokamů v Apokalypse

9.1 Kontrast nebeského Jeruzaléma s hříšným Babylónem

Ještě před tím, než se Jan pustí do velkolepé vize nebeského Jeruzaléma, staví k němu protiklad v podobě hříšného města Babylónu, „*Matky všeho smilstva*” (Zj 17.5). Jan Babylón představuje v podobě hříšné ženy ověšené drahokamy, nezmiňuje však konkrétní kameny, a tak se ve Zj 17.4 dočítáme: „*Ta žena byla oděna purpurem a šarlatem a ozdobena zlatem, drahokamy a perlami; v ruce držela zlatý pohár, plný ohavností a nečistoty svého smilství*“. V následující kapitole pak Jan popisuje zkázu a zničení tohoto města, přičemž se setkáváme s posledními dvěma zmínkami o drahokamech, které lze v Apokalypse nalézt. Těmito dvěma zmínkami jsou Zj 18.11-12 „*A bohatí kupci země nařikají a bědují nad ním, protože už nikdo nekoupí jejich zboží: náklady zlata a stříbra, drahokamů a perel, kmentu a purpuru...*” a Zj 18.15-16 „*Kupci...budou plakat a nařikat: ,Běda, běda, tak veliké město, které se oblékalo do kmentu, purpuru a šarlatu, které se zdobilo zlatem, drahokamy a perlami*”.

Jak můžeme vidět, zhýralý Babylón, který má být přímým opakem nebeského Jeruzaléma, je rovněž ozdoben zlatem, perlami i drahokamy, ale rozdíl v použití těchto materiálů tkví v tom, že v případě Babylónu tento přepych reprezentuje pouze vnější lesk a bohatství, čemuž nasvědčuje i již zmíněný verš Zj 17.4, v němž žena zobrazující Babylón drží v ruce zlatý pohár, který sice může být navenek přepychový, ale uvnitř je ohavný a zkažený.¹⁵¹ Kontrast mezi Babylónem a Novým Jeruzalémem je evidentní i z toho, že Babylón je několikrát nazýván nevěstkou, viz například Zj 17.1 „*...ukážu ti soud nad velikou nevěstkou, usazenou nad vodami*”, v čemž může následovat Ezechiela 16 a 23, kde jsou jako nevěstky označovány pozemský Jeruzalém a Samaří.¹⁵² Oproti tomu nebeský Jeruzalém je v Janově vizi přirovnáván k nevěstě, symbolu čistoty.

9.2 Ochranná a léčivá moc kamenů

Lidé ve starověku přiznávali drahým kamenům všelijaké ochranné a léčivé funkce.¹⁵³ Například safír měl údajně léčit jedovaté bodnutí škorpiónem,¹⁵⁴ karneol hojil zranění

¹⁵¹ MRÁZEK, Jiří. Zjevení Janovo, s. 188.

¹⁵² HARRINGTON, W. J. Kniha Zjevení, s. 193.

¹⁵³ MRÁZEK, Jiří. Zjevení Janovo, s. 234-235.

¹⁵⁴ Mrázek uvádí Galénův spis De simplicium medicamentorum temperamentis ac facultatibus 12.207.18.

způsobená železným předmětem,¹⁵⁵ jaspis pomáhal při léčbě močových kamenů¹⁵⁶ a ametyst zabíral proti opilosti, případně kocovině.¹⁵⁷ Dle této logiky by dávalo smysl, kdyby hradby z drahokamů měly i ochranné účinky, jelikož smaragdy bývaly osázeny v ochranných amuletech¹⁵⁸ a dominantní jaspis prý umí z lidského těla vyhánět demony.¹⁵⁹ Ochranný a léčivý aspekt drahokamů v Janově vizi nebeského Jeruzaléma však není prozkoumán příliš do hloubky a kromě Mrázka a Mounce se žádný z ostatních komentářů, s nimiž jsem pracoval, o této problematice nezmiňuje.

¹⁵⁵ Mrázek čerpá z díla Epifana ze Salamíny, *De duodecim gemmis* 1.1.8.

¹⁵⁶ Mrázek uvádí autora Pseudo-Galenus, *De remediis parabilibus libri III* 14.473.6.

¹⁵⁷ MOUNCE, R. H. *The Book of Revelation*, kap. 21B.

¹⁵⁸ Mrázek čerpá ze *De materia medica* 5.142.1.1 od autora Dioscorida.

¹⁵⁹ MRÁZEK, Jiří. *Zjevení Janovo*, s. 235.

10. Závěr a shrnutí

S motivem drahých kamenů se v Apokalypse poprvé setkáváme ve verši Zj 4.2-3 „...*A hle, trůn v nebi a na tom trůnu někdo, kdo byl na pohled jako jaspis a karneol; a kolem trůnu duha jako smaragdová*” a zmínka o dalším drahokamu, o křišťálu, zazní ještě ve verši Zj 4.6, ale ta se k ostatním drahokamům nijak nevztahuje. Jaspis, karneol a smaragd ze Zj 4.3 především symbolizují barvy, respektive Janovy barevné dojmy z audienční vize,¹⁶⁰ v níž může mít každý barevný odstín svou specifickou úlohu, anebo barvy naopak mohou splývat a tvořit velkolepou barevnou scénérii vyjadřujících Boží slávu a vznešenost. Drahokamy rovněž mohou předznamenávat kompletnější výčet drahokamů ze Zj 21.18-20,¹⁶¹ či čtenáře upomínat na velebný náprsník z Ex 28.17-20, na němž se jaspis, karneol i smaragd vyskytují.¹⁶²

Zmínka o drahokamech v 17. a 18. kapitole Zjevení, kde je jimi ozdobena žena představující hříšný Babylón, slouží k tomu, aby kladla zlato, perly, drahokamy a další luxusní zboží do protikladu s přepychem nebeského Jeruzaléma, jelikož povaha a smysl těchto materiálů jsou pro obě města chápány opačně. Tento protiklad utvrzuje i popsání babylónu jako „*nevěstky*” (Zj 17.1), zatímco nebeský Jeruzalém je čistou „*nevěstou*” (Zj 21.2).

Kompletní seznam drahokamů přichází na scénu v pasážích ve Zj 21.18-20: „*Hradby jsou postaveny z jaspisu a město je z ryzího zlata, zářícího jako křišťál. Základy hradeb toho města jsou samý drahokam: první základní kámen je jaspis, druhý safír, třetí chalcedon, čtvrtý smaragd, pátý sardonyx, šestý karneol, sedmý chrysolit, osmý beryl, devátý topas, desátý chrysopras, jedenáctý hyacint a dvanáctý ametyst*”. Původ všech těchto kamenů není známý, a ani jejich identifikace není spolehlivá, natož abychom určili jejich přesnou barevnost,¹⁶³ přestože nebeský Jeruzalém v Janově vizi nepochybně září do světa, a to odstíny modré, červené, zelené a nažloutlé,¹⁶⁴ ale nejdominantnější barvou bude kvůli popsanému jaspisu právě odstín zelené. Není ani jisté, zda jsou hradby, včetně jejich základů, z drahokamů přímo vyrobeny, anebo jsou jimi spíše jen osázeny ve smyslu dekorace, ozdoby Jeruzaléma jakožto Hospodinovy nevěsty, či kvůli jejich bájné ochranné moci.

¹⁶⁰ MRÁZEK, Jiří. Zjevení Janovo, s. 18, s. 235.

¹⁶¹ BEALE, G. K. The Book of Revelation: a commentary on the Greek text, s. 320-321.

¹⁶² HARRINGTON, W. J. Kniha Zjevení, s. 96.

¹⁶³ JART, Una. The Precious Stones in the Revelation of St. John xxi.18-21, s. 170.

¹⁶⁴ BEALE, G. K. The Book of Revelation: a commentary on the Greek text, s. 1084.

Použití drahokamů v roli stavebního materiálu má za úkol vyjadřovat Boží přítomnost ve městě a jeho slávu a vznešenost, zároveň se tím tak odděluje od pozemského světa, kde jsou hradby zhotovené z drahokamů nemyslitelné. Tento motiv Jan může i nemusí přebírat ze starozákonních knih Izajáš (Iz 54.11-12)¹⁶⁵ a Ezechiel (Ez 28.13),¹⁶⁶ či z deuterokanonického spisu Tóbijáš (Tób 13.17),¹⁶⁷ v nichž mají různé počty drahokamů rovněž svou úlohu. Pramenem, který stojí v pozadí těchto spisů, je kniha Exodus,¹⁶⁸ v níž je popisován velekněžský náprsník posázený drahokamy ve čtyřech řadách. Nezdá se však, že by Janovi byl některý z těchto spisů přímým zdrojem inspirace, Jan spíše vychází ze zakořeněné židovské tradice, v níž byl velekněžský náprsník osázený drahokamy pravděpodobně dobře znám.¹⁶⁹ Tomu nasvědčuje i fakt, že výčet drahokamů, jak je Jan jmenuje, nemá ve starověkém písemnictví obdoby, jinými slovy o totožném seznamu se jinde nedočítáme.¹⁷⁰ Teorie, že by Jan ve svém seznamu drahokamů vědomě ukryl symboliku znamení zvěrokruhu, se nejeví jako pravděpodobná, protože neexistuje dostatek důkazů, které by ji potvrzovaly. Toto „badatelské sucho” shrnuje na závěru svého článku William W. Reader slovy: *„In addition to this the stones of the Apocalypse cannot be correlated with specific tribes, apostles, zodiac signs or geographical directions. Furthermore, nothing can be derived from the colors, names or sequence of the stones... Every interpretation built on any such bases is problematical or futile. We must conclude that the seer did not bury some abstruse secret in the stone list which the reader today should now try to unravel”*.¹⁷¹

Práci bych ovšem rád zakončil špetkou optimismu. Janova vize nebeského Jeruzaléma s hradbou z drahokamů je velkolepá i na dnešní poměry, natož pak pro člověka ve starověku. Výčet drahokamů, které Jan jmenuje, nebude náhodný, protože je příliš konkrétní a většina z uvedených kamenů se nikde jinde v Novém zákoně neobjevuje. Je možné, že Jan měl při sestrovování seznamu drahokamů na mysli i vícero z uvedených motivů a námětů, jelikož mnoho z nich se vzájemně nevyklučuje.

¹⁶⁵ HENGSTENBERG, E. W. “Commentary on Revelation 21”, online.

¹⁶⁶ HARRINGTON, W. J. *Knihy Zjevení*, s. 241.

¹⁶⁷ AUNE, D. E. *Revelation*. 3 Vols., s. 1163-1164.

¹⁶⁸ BEALE, G. K. *The Book of Revelation: a commentary on the Greek text*, s. 1083-1084.

¹⁶⁹ READER, W. W. *The Twelve Jewels of Revelation 21:19-20: Tradition History and Modern Interpretations*, s. 455.

¹⁷⁰ Tamt. s. 455.

¹⁷¹ Tamt.

11. Seznam použitých biblických zkratek

1Král	=	1. kniha královská
1Petr	=	První list Petrův
Dan	=	Daniel
Dt	=	Deuteronomium
Ex	=	Exodus
Ez	=	Ezechiel
Gn	=	Genesis
Iz	=	Izajáš
Jan	=	Evangelium podle Jana
Mdr	=	Kniha Moudrosti (tzv. Moudrost Šalamounova)
Mt	=	Evangelium podle Matouše
Nm	=	Numeri
Pláč	=	Pláč Jeremjášův
Rev	=	Book of Revelation (Zjevení Janovo, pokud ho uvádím v anglické verzi)
Sír	=	Sírachovec
Sk	=	Skutky apoštolů
Tób	=	Tóbijáš
Zach	=	Zacharjáš
Zj	=	Zjevení Janovo (Apokalypsa)
Žl	=	Žalmy

12. Použitá literatura

12.1 Primární literatura

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih): český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost, 2017. ISBN 978-80-7545-052-4.

Bible, překlad 21. století. Praha: Biblion, 2009, 1564 s. ISBN 978-80-87282-01-4.

JOHNSON, Michael P., Pinch Village LLC World English Bible. Scotts Valley, California: Createspace Independent Publishing Platform, 2014, 790 s. ISBN 9781497365018.

The King James Version. Peabody, Massachusetts: Hendrickson Bibles, 2004, ISBN 9781565633254.

12.2 Sekundární literatura

AUNE, David E. Revelation 1-5. Nashville: Thomas Nelson Publishers, 1998, 592 s. ISBN 9780310521778.

AUNE, David E. Revelation. 3 Vols. Nashville: Thomas Nelson Publishers, 1997-98, 1354 s. ISBN 0-8499-0251-7; 0-8499-0786-1; 0-8499-1545-7.

BARNES, Albert. "Commentary on Revelation 21". *Barnes On The Whole Bible: Albert Barnes' Notes On The Whole Bible* [online; cit. 10. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.studylight.org/commentaries/eng/bnb/revelation-21.html>.

BEALE, Gregory K. The Book of Revelation: a commentary on the Greek text. Grand Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co./Carlisle, UK: Paternoster Press, 1999, 1283 s. ISBN 0-85364-851-4.

BEASLEY-MURRAY, George R. The Book of Revelation: Based on the Revised Standard Version. Eugene, Oregon: Wipf and Stock, 2010, 352 s. ISBN 978-1608995660.

CAIRD, George B. The Revelation of St. John the Divine. San Francisco: Harper San Francisco, 1966, 316 s. ISBN 978-0060612962.

CHARLES, Robert H. A Critical and Exegetical Commentary on the Revelation of St. John, Vol. 2. Whitefish, Montana: Literary Licensing, LLC, 1920, 506 s. ISBN 9781169981850.

GLASSON, Thomas F. "The Order of Jewels in Revelation XXI.19-20: A Theory Eliminated". *The Journal of Theological Studies*, Vol. 26, No. 1, 1975, pp. 95-100.

HARRINGTON, Wilfried J. *Kniha Zjevení*. Přeložili Jiří GRAČKA a David HOFMANN. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012, 275 s. ISBN 978-80-7195-534-4.

HENGSTENBERG, Ernst W. "Commentary on Revelation 4". *Commentary on Psalms, Ecc, Ezekiel, John, Revelation* [online; cit. 10. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.studydrive.org/commentaries/eng/heg/revelation-4.html>.

HENGSTENBERG, Ernst W. "Commentary on Revelation 21". *Commentary on Psalms, Ecc, Ezekiel, John, Revelation* [online; cit. 10. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.studydrive.org/commentaries/eng/heg/revelation-21.html>.

JART, Una. "The Precious Stones in the Revelation of St. John xxi.18-21". *Studia theologica*, Vol. 24, 1970, pp. 155-181.

MOUNCE, Robert H. *The Book of Revelation*. Grand Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1998, 475 s. ISBN 978-0-802-82537-7.

MRÁZEK, Jiří. *Zjevení Janovo*. Praha: Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze, 2009, 263 s. ISBN 978-80-85810-99-8.

PLATÓN. Faidón. In: *Platónovy spisy I*. 1. vyd. Praha: OIKÚMENÉ, 2003, s. 9 – 549. ISBN 80- 7298-062-9.

READER, William W. "The Twelve Jewels of Revelation 21:19-20: Tradition History and Modern Interpretations". *Journal of Biblical Literature*, Vol. 110, No. 3, 1981, pp. 433-457.

THOMPSON, Leonard L. *The Book of Revelation: Apocalypse and Empire*. Oxford: Oxford University Press, 1990, 265 s. ISBN 978-0195115802.

WALLACE, Foy E. "Commentary on Revelation 4". *The book of Revelation: Consisting of a commentary on the Apocalypse of the New Testament* [online; cit. 10. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.studydrive.org/commentaries/eng/foy/revelation-4.html>.

WITHERINGTON III, Ben. *Revelation*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, 326 s. ISBN 9780521806091.